NIEUWSBRIEF

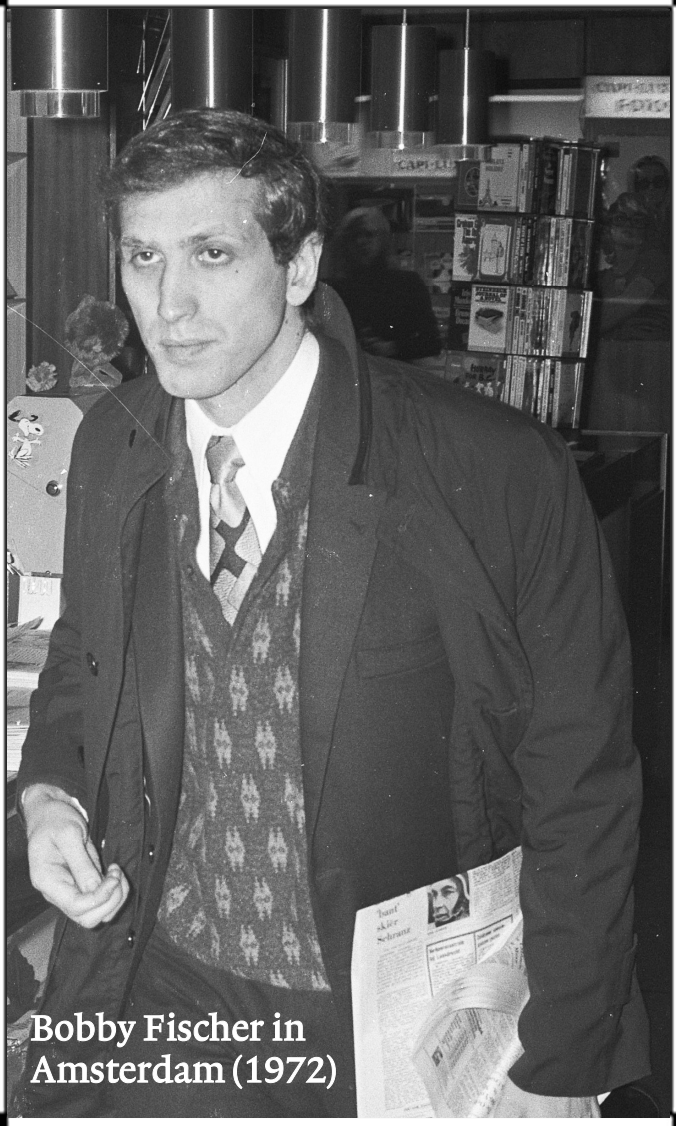

Nummer 101

Juni 2022

Geopend:
dinsdag tot
en met vrijdag
en de eerste
zaterdag van
de maand van
12:00-16:00
uur

Max Euwe Centrum

Max Euweplein 30a · 1017 MB Amsterdam
euwemec@xs4all.nl 020-625 7017 www.maxeuwe.nl

Bestuur en medewerkers

BESTUUR
P. van der Sterren, voorzitter
R. van het Kaar, vicevoorzitter
A. Willemsma, secretaris
A. Riemens, penningmeester
M. Abeln, algemeen lid
M. Brouwer, algemeen lid
E. Mijnheer, algemeen lid
P. Wakkie, algemeen lid

Algemeen adviseur: H. Ree
Adviseur topschaak: J. Timman
Adviseur public relations: H. Böhm
Adviseur wetenschap: H. van den Herik

MEDEWERKERS
Bibliothecaris: E. Straat
Conservator: L. Egginton
Donateuradministrateur: P.P. Theulings
Financieel administrateur: A. Bezemer
Foto's: Archief MEC en Nationaal archief
Manager: E. Sibbing
Redactie Nieuwsbrief: M. bij de Weg, D. Goes, F. Jacobs, E. Sibbing en P.W. van Voorthuijsen
Opmaak Nieuwsbrief: W. Dormits
Vrijwilligers: D. Brink, A. Koelewijn, M. Mellegers, E. de Winter en C. ten Woude
Webmaster: B. van den Berg

---------- ADVERTENTIE ----------

DGT
CENTAUR

Innovative chess computer that adapts to your level

Discover more at: dgt.nl/centaur

Inhoud

Philidor in Nederland	4
De derde president van de FIDE: Max Euwe	10
Hans Böhm en Jan Timman halen herinneringen op aan Fischer - Spasski	18
Curaçao 1962: alle begin is moeilijk	25
Schaken op radio en tv (3)	32
Boekrecensies	37
Financieel verslag Max Euwe Centrum 2021	41
MEC-nieuws	43
27e Pleinfestival op zaterdag 25 juni	46
Toernooi voor donateurs en vrienden van Euwe	46

Van de redactie

Na de hele dikke honderdste nieuwsbrief en een nog veel dikkere digitale nieuwsbrief, wederom een goed gevulde nieuwsbrief!

De redactie is diverse archieven aan het doorspitten en dat levert interessante verhalen op. Vrijwel altijd speelt Max Euwe een rol in de artikelen. Daarnaast het volgende artikel van Symon Algera, dit keer over Philidor in Nederland. Uiteraard de gewaardeerde boekrecensies van Florian Jacobs, maar ook voorzitter Paul van der Sterren heeft dit keer twee recensies geschreven. Penningmeester Albert Riemens doet - positief - verslag over het afgelopen financiële jaar. Tenslotte kunnen we eindelijk weer een Pleinfestival houden, waar we veel donateurs en Vrienden van Euwe hopen te ontmoeten! Harry Gielen heeft ons geholpen met de opmaak van de foto's.

Veel leesplezier!

Philidor in Nederland

Symon Algera

Volgens velen was Philidor de sterkste schaker van de achttiende eeuw. Hij heeft zich onsterfelijk gemaakt met zijn boek 'Analyse du jeu des Echecs', dat hij in Nederland schrijft en zijn eindspelstudies worden nu nog gebruikt bij schaaklessen. Philidor is tweemaal langere tijd in Nederland geweest, waar hij eerst gedamd heeft in Hollandse koffiehuizen en later is gaan schaken, niet met Nederlanders maar met Engelse militairen die hier gelegerd zijn.

François Philidor

Musicus en schaker

François-André Danican Philidor wordt in 1726 geboren in Dreux, een stadje op korte afstand van Parijs. Het geboortehuis staat er nog. Zijn vader, die uit een bekend muzikaal geslacht kwam en speelde in de hofkapel van Lodewijk XIV, heeft weinig geweten van de uitzonderlijke talenten van zijn zoon. Het is zijn twintigste nakomeling, die geboren wordt als hij al 79 jaar oud is, vier jaar later overlijdt hij. Op jonge leeftijd geeft Philidor al blijk van grote muzikale vaardigheden, hij schrijft opera's die voor de Franse koning worden opgevoerd en in het Parijse Café de la Régence wordt hij een regelmatige gast die niet alleen van zich laat spreken door van sterke schakers te winnen, maar ook door het geven van voorstellingen met blindpartijen. Zijn biografen komen met veel sterke verhalen, maar tekenen daar wel bij aan dat die meestal terugvoeren naar één van zijn zonen en achten dat geen garantie voor een hoge betrouwbaarheid.

Wel betrouwbaar zijn de verhalen over zijn reizen naar Nederland die, zoals de geschiedenis zal leren, bepalend zijn geweest voor de levensloop van Philidor. Om een mogelijk opkomende trots te temperen, wordt hier reeds opgemerkt dat zijn activiteiten zich weliswaar afspelen op Nederlands grondgebied, maar dat landgenoten hierbij geen rol van betekenis zullen spelen.

Eerste reis naar Nederland

In 1745 organiseert de Italiaanse musicus Lanza een reeks van twaalf concerten in Nederland met als hoofdpersonen zijn dertienjarige dochter die toen al een befaamd harpiste was en de vioolvirtuoos en componist Francesco Geminiani. Het ensemble wordt gecompleteerd door de negentienjarige zanger François-André Danican Philidor. Als deze in Rotterdam aankomt, bereikt hem het rampzalige bericht dat Signorina Lanza in Parijs aan de pokken is overleden en dat alle concerten zijn afgezegd. Hij wil direct terug naar Parijs, maar het ontbreekt hem aan middelen om de reis te betalen. Hij zit alleen en zonder geld in een voor hem vreemde stad. Om zich te verplaatsen in de toestand van de jonge Fransman, is het gewenst om iets te zeggen over de toenmalige omstandigheden in Nederland.

Oorlog met Frankrijk

Ons land is dan verwikkeld in de Oostenrijkse Successieoorlog, die gaat over de opvolging van keizer Karel VI door zijn dochter Maria Theresia, waar niet iedereen gelukkig mee is. Frankrijk sluit met andere landen een verbond tegen Oostenrijk, dat wordt gesteund door Engeland en ook door de Noord-Nederlandse Republiek. Langs de frontlijn, die dwars door Brabant loopt, zijn Engelse militairen gelegerd, die in Den Haag een winterkwartier voor hun hogere officieren hebben. De oorlog hindert de Fransman kennelijk in het geheel niet om door oorlogsgebied naar ons land te reizen en om hier contact te zoeken met de Engelsen, de vijand van Frankrijk.

Philidor (links) tegen Legal - rond 1780 - in café de la Régence te Parijs.

Wel koffiehuizen, maar geen schakers

In de Hollandse steden zijn er in die tijd veel koffiehuizen, maar het karakter daarvan verschilt aanzienlijk van de Franse. *De Geschiedenis van het Nederlandse koffiehuis* schrijft enigszins verhullend dat het culturele gehalte van de Hollandse koffiehuizen wat lager is dan in Parijs, er wordt meer gegokt en alcohol gedronken en het niveau van de bezoekers sluit hierbij aan. Belangrijker voor François-André is dat er vooral wordt gedamd en maar weinig geschaakt. Dat laatste wordt duidelijk uit notariële informatie over de afwikkeling van faillissementen van koffiehuizen, waaruit blijkt dat er in de inventaris veel meer dam- dan schaakborden zijn. Andere bronnen geven aan dat het damspel van toen, het Pools dammen, enigszins verschilt van het hedendaagse dammen. Daar staat voor Philidor tegenover dat in de meeste koffiehuizen goed in het Frans kan worden gecommuniceerd.

Dammen in Rotterdam en schaken in Den Haag

Het wordt al snel duidelijk dat er hier met muziek en schaken geen droog brood te verdienen is, maar dat is voor de Fransman geen probleem, hij blijkt ook het Pools dammen uitstekend te beheersen. Biografen schrijven dat hij in Nederland aanvankelijk met dammen de kost verdient en betwijfelen zelfs of hij in de Hollandse koffiehuizen ooit heeft geschaakt. In de winter van 1745 gaat hij, waarschijnlijk per trekschuit, naar Amsterdam om daar zijn geluk te beproeven. Het zal een lange tocht zijn geweest, want de gemiddelde snelheid van een trekschuit, waarop volgens een tekening van Anton Pieck ook werd gedamd, lag niet hoog.

Het verblijf in Amsterdam duurt niet lang en begin 1746 reist hij al weer naar het zuiden, waar hij in Den Haag in contact komt met de Engelse en Oostenrijkse officieren die daar verblijven. Hij gaat schaaklessen geven, zoals aan de opperbevelhebber van het Hollandse leger, de Prins van Waldeck, en bij de Engelsen, die in Den Haag hun winterkwartier hebben, wordt hij een graag geziene gast.

Volgens zijn biograaf Harold Murray garandeert het Engelse leger hem vele tegenstanders die royaal betalen om tegen hem te mogen spelen. Hij kan goed opschieten met de bevelhebber van het Engelse leger, de jonge Prince William Duke of Cumberland, die Den Haag goed kent omdat zijn oudere zuster daar met haar Nederlandse echtgenoot een royaal onderkomen heeft aan de Bezuidenhoutseweg. Haar man is Stadhouder Willem IV en haar woning is Paleis Huis ten Bosch. Cumberland, zoals hij meestal wordt genoemd, blijkt een fanatieke schaker te zijn, die het spel geleerd heeft van de aalmoezenier uit zijn regiment, en hij wordt de beschermheer van Philidor en daarmee waarschijnlijk ook een van de eerste schaakmecenassen uit de geschiedenis.

Schrijft in Nederland zijn meesterwerk

Op uitnodiging van Cumberland vertrekt Philidor begin 1747 naar Londen en boekt daar spectaculaire schaaksuccessen, maar keert in 1748 al weer terug naar Nederland, waar hij zijn *Analyse du jeu des Echecs* schrijft. Ree noemt het boek de eerste verstandige handleiding over het schaken, het onderwijst meer over principes dan over zetten. Zijn beschouwingen over het belang van de pionnenstructuur, ‘de pion is de ziel van het spel’, en zeker zijn eindspelanalyses, worden ook nu nog gebruikt bij schaaklessen.

Philidor zoekt in Nederland ook mensen die het uitgeven van zijn boek willen financieren voordat het wordt gedrukt, en dat is voor die tijd een noviteit. Die mensen vindt hij bij zijn Engelse vrienden, en vooral bij Cumberland. In 1748 bezoekt hij de hertog op het legerkamp van de Engelsen in Eindhoven en speelt daar ook een aantal schaakpartijen tegen hem. Volgens een oude bron is Eindhoven '... a village between Maestricht and Bois-le-Duc ....' Zijn meesterwerk verschijnt in 1749, als Philidor pas 23 jaar oud is, en wordt door hem opgedragen aan zijn patroon, de Duke of Cumberland, die voor vijftig exemplaren had ingetekend. Andere Engelse officieren nemen trouwens ook een aanzienlijk deel van de totale oplage voor hun rekening. Inmiddels is er met de vrede van Aken, de stad waar Philidor ook nog enige tijd zal verblijven, een einde gekomen aan de Successieoorlog.

Cumberland, een zegen of een vloek

Het is verleidelijk om Cumberland onvoorwaardelijk te prijzen voor zijn steun aan Philidor, maar hier kan ook anders over worden gedacht, vooral in Brabant. In 1747 vraagt Willem IV aan hem om troepen te sturen naar Bergen op Zoom, dat door de Fransen wordt belegerd. De bevelhebber weigert de smeekbede van zijn zwager resoluut en na een zwaar bombardement wordt de vestingstad door de Fransen ingenomen, geplunderd en in brand gestoken. Volgens historische bronnen laten hierbij tweeduizend inwoners van Bergen op Zoom het leven.

Terug in Frankrijk

In 1748 verlaat Philidor ons land, verblijft enige tijd in Potsdam en Londen, en keert in 1754 terug naar zijn moederland. Hier werpt hij zich weer op de muziek, geeft lessen en schrijft vele opera's, in totaal 25. Maar hij is ook, net zoals vroeger, weer vaak in Café da la Régence te vinden, waar hij vele sterke tegenstanders verslaat. Hij is in die tijd ook bekend om de seances die hij als simultaan blindspeler geeft. Door veel mensen wordt hij meer als een soort illusionist gezien dan als een schaker. Donner schrijft in *De Koning* dat de toeschouwers zo onder de indruk zijn, dat zij een notaris te hulp roepen om in een officieel document vast te leggen waar zij getuige van zijn geweest, omdat zij vrezen dat het nageslacht het anders niet zal geloven.

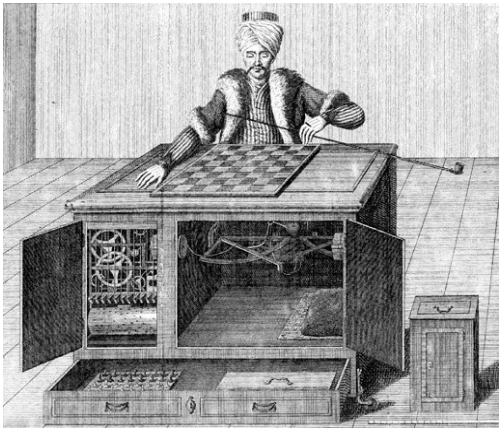

De Turk (Wikipedia)

De Turk

In 1783 speelt Philidor in Parijs onder grote belangstelling een partij tegen de schaakmachine *De Turk*. Dat was een kist met een schaaktafel erop en daarachter een als Turk uitgedoste pop. In de kist lag een schaker, die een slangenmens moet zijn geweest, en die met een ingenieus mechanisme *De Turk* zijn zetten kon laten uitvoeren. Bij het openen van de diverse panelen bleef de schaker onzichtbaar. De uitvinder van de schaakmachine, de Hongaar Wolfgang von Kempelen, die ook de bedenker is van de eerste 'geluidsmachine', is aanwezig bij de

veel besproken partij, die door Philidor wordt gewonnen. De eerder genoemde zoon schrijft later dat het “de meest vermoeiende schaakpartij” voor zijn vader is geweest.

Hoewel het bij *De Turk* om variété en bedrog ging, en hoewel er vaak schertsend over wordt geschreven, met veel anekdotes over de schakers die in de kist hebben gelegen, heeft de schaakmachine van Von Kempelen met zijn partijen tegen bekende personen, zoals Napoleon Bonaparte en Benjamin Franklin, zeker bijgedragen aan de populariteit van het schaken. Dat geldt, zoals nog zal blijken, ook voor het schaken in Nederland.

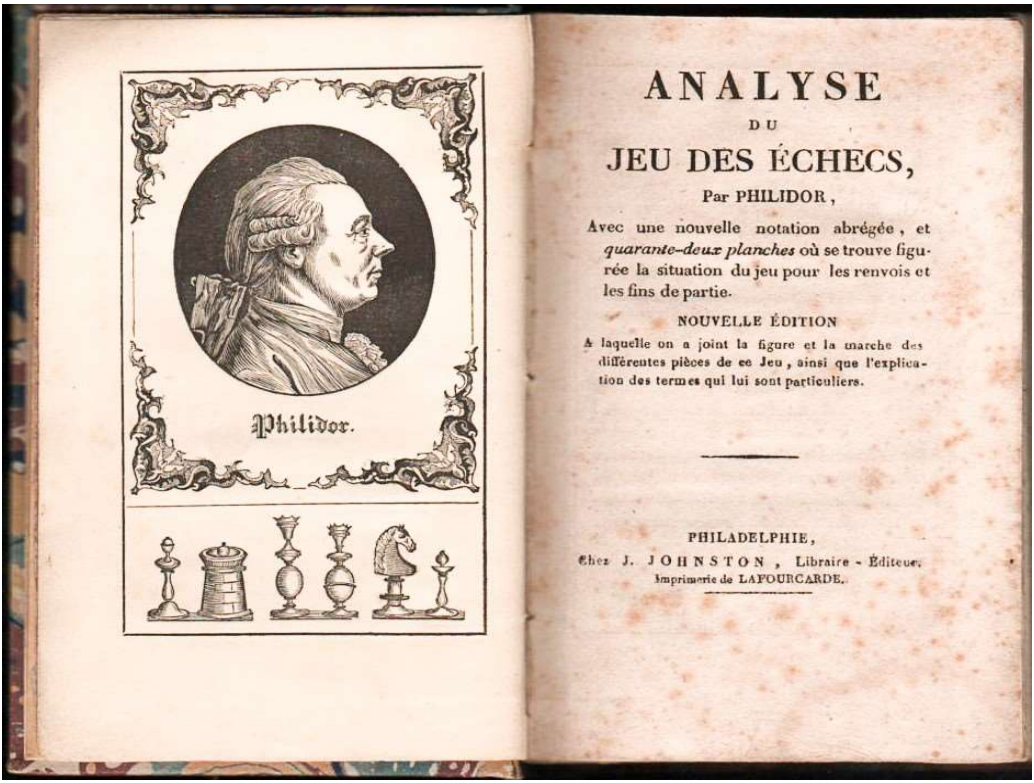

Laatste rustplaats in Londen

In 1792 vertrekt Philidor naar Londen en hij zal tot zijn grote verdriet niet meer in Parijs terugkeren. Dat had alles te maken met de in 1789 uitgebroken Franse revolutie. Door zijn banden met het Franse hof was hij bij de coupeplegers niet geliefd en mocht ook niet meer terug naar zijn moederland. Na lange onderhandelingen slaagt zijn familie er weliswaar in om zijn naam van de lijst van ongewenste emigranten te schrappen, maar het is te laat. Eind augustus 1795 sterft de grote schaker en componist verbitterd in Londen. Een Engelse krant schrijft: “Mr. Philidor, the celebrated chess player, made his last move, into the other world." Volgens Engelse bronnen is het monument op de begraafplaats in Londen een bouwval en is de

tekst op de gedenksteen nauwelijks meer te lezen.

Schaken in Nederland na Philidor

Zowel voor als na het bezoek van Philidor aan ons land stelt het schaakleven hier niet veel voor, dat komt pas begin negentiende eeuw langzaam op gang. In 1821 vindt een gedenkwaardig evenement plaats. *De Turk*, die dan in Franse handen is, komt naar Amsterdam. Koning Willem I bezoekt de seance in hotel De Stad Leuven en speelt daar de eerste partij tegen de machine. Het hotel bevond zich volgens VAS-historicus Rob van Dongen schuin achter het paleis op de Dam en de koning kon volgens hem op zijn pantoffels de voorstelling bezoeken. Hij laat de minister van oorlog zijn zetten uitvoeren, maar dat mag niet baten, het wordt een inmaakpartij.

In *Schaakstad Amsterdam* is in een verhaal van Ton Sibbing te lezen dat de happening met de schaakmachine de Amsterdamse schaakliefhebbers met elkaar in contact brengt en dat hierdoor een jaar later op 19 september 1822 het Amsterdamsch Schaakgenootschap (ASG) wordt opgericht. *De Turk* staat hiermee aan de wieg van het ASG en de clubs die daar later uit zijn ontstaan, zoals de eerste schaakvereniging met de naam Philidor, die wekelijks speelde in het Leesmuseum op het Rokin (nummer 102), en het Vereenigd Amsterdamsch Schaakgenootschap (VAS).

Epiloog

Omdat er in zijn tijd maar weinig wedstrijden werden gespeeld, en omdat er maar weinig betrouwbare partijnotaties beschikbaar zijn, is het haast onmogelijk om vast te stellen hoe sterk Philidor heeft geschaakt en wat zijn Elorating terugblikkend zou zijn geweest. Maar nu, meer dan twee en een halve eeuw later, zijn eindspelanalyses nog steeds worden gebruikt, moet wel worden geconcludeerd dat François-André Philidor bij de meest invloedrijke schakers van de wereld hoort.

Bronnen: H.J.G.M. Scholten, *Het loopt ongenadiglijk mat. Het Schaakleven in Nederland in de negentiende eeuw*; Arie van der Stoep, *Draughtsandchesshistory.com; Bill Wall's Chess Page; Chess Notes Edward Winter*.

Dit artikel is het negende in een reeks. Symon Algera schreef in de MEC Nieuwsbrief eerder over Réti, Lasker, Capablanca, Aljechin, Botwinnik, Flohr, Maróczy en Keres. U vindt deze Nieuwsbrieven op de site van het Max Euwe Centrum.

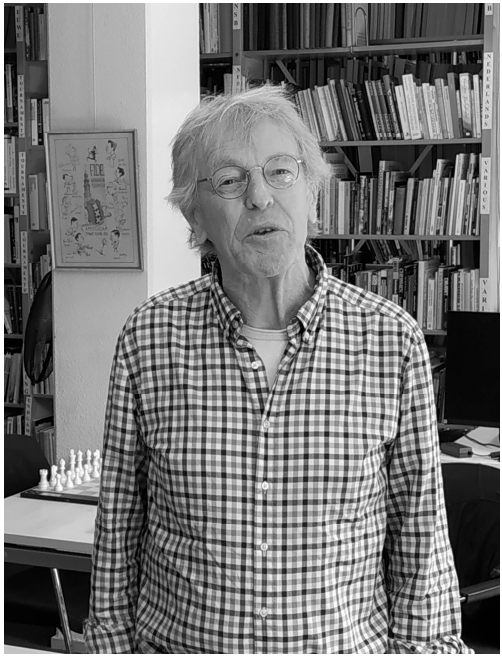

Symon Algera

De derde president van de FIDE: Max Euwe

Peewee van Voorthuijsen en Eric de Winter

Nadat Max Euwe in 1970 op het congres in Siegen met algemene stemmen tot president van de FIDE is benoemd, werd zijn voorganger, Folke Rogard, tot Honorary President benoemd. Wat voor erfenis had hij achtergelaten voor Euwe?

Een uitdagende, laten we dat meteen vaststellen. Toen Rogard in 1949 het roer van Alexander Rueb - de eerste president van de FIDE - overnam, waren de wonden van de Tweede Wereldoorlog amper geheeld.

Daarbij kwam dat het archief van de FIDE op 3 maart 1945 geheel in vlammen was opgegaan bij een Brits bombardement op Den Haag, bedoeld om de V2-lanceerinstallaties uit te schakelen, die midden tussen de huizen waren neergezet. Daarbij vielen honderden doden, maar de verslaggever in *Trouw* van 5 maart 1945 is duidelijk: 'Aan het winnen van den oorlog is alle stoffelijke goed ondergeschikt, zelfs het leven is niet het allerbelangrijkste. Daarom de tanden op elkaar, we moeten erdoor.'

De komst van de (groot)meesters

Rogard begint goed. In 1950 wordt er een nieuw FIDE-secretariaat geopend in Stockholm. En de wereld krijgt grootmeesters en meesters in 1951: 26 GM's (waaronder Euwe) en meer dan 93 IM's (waaronder Cortlever, Prins en Van Scheltinga). En bij de specifieke vrouwentitels wordt Fenny Heemskerk tot WIM benoemd. Hierna blijft het lange tijd rustig. Er is een Russische wereldkampioen (Botwinnik of zijn uitdager) en er wordt een FIDE-hymne gecomponeerd. In 1958 wordt het secretariaat weer opgeheven en is de president zelf verantwoordelijk voor de financiën. In 1962 vindt wel een belangrijke verandering plaats: op voorstel van de Sovjet-Unie wordt het Kandidatentoernooi vervangen door matches. Was dit een reactie op de beschuldigingen over de afgesproken remises tijdens Curaçao 1962? Later zal men hierop terugkomen: nu hebben we weer een kandidatentoernooi!

En dan doet de politiek haar intrede. De olympiade van 1966 is in Havana. Op Cuba. In 1964 was de olympiade in Tel Aviv gehouden, wat toen geen enkel probleem opleverde. Nu waren er wel problemen. Het team van de VS kon niet direct vliegen op Cuba, moest enige politieke druk weerstaan van de regering en kwam uiteindelijk via Mexico. Rogard zelf was ziek en kon er niet bij zijn.

De Nederlandse gedelegeerde bij de FIDE, Frank Goudsmit (tevens voorzitter van de KNSB) is nogal zuinigjes over Rogard. De verslaggever in *de Volkskrant* van 17 november 1966 heeft duidelijk moeite zijn betoog te volgen, maar dit pikte hij wel op: 'Ditmaal ontbrak de voorzitter van deze miljoenenorganisatie liefst geheel op het appèl... Doktersadvies niet naar Cuba te gaan. Akkoord, maar waarom hij dan stoelvast een functie blijft vervullen die een totale mens eist is een levensgroot raadsel. Daarnaast werden alle voorstellen van

Rogard door het congres weggestemd ... hij zelve evenwel herkozen ... Men moet wel op een vergadering van schaakgedelegeerden zijn om dit logica te durven noemen.'

Een akkefietje met Fischer

Ondertussen mag Rogard vanaf zijn ziekbed in Zweden nog wel een akkefietje oplossen. Fischer weigert op de sabbat te spelen, en laat nou net de wedstrijd tegen de Sovjet-Unie dan op de rol staan. Het team van de Verenigde Staten is solidair met Fischer en speelt niet, met als resultaat een reglementaire 0-4 nederlaag. Na uitgebreide onderhandelingen met beide delegaties lukt het Rogard de match naar de rustdag te verplaatsen.

Dan wint de Sovjet-Unie en daarmee later ook de olympiade: Tal speelt Byrne helemaal zoek in een Klassieke Siciliaan. Fischer lijkt daarentegen van Spasski te gaan winnen, maar snoept pardoes een vergiftigd pionnetje en maakt daarna met enige moeite remise. Evans speelt Benoni tegen Polugajevski en mist direct na de opening een gouden kans, waarna het vervlakt. Benkö-Stein is gewoon een korte remise.

Het feit dat al zijn plannen waren verworpen zal Rogard aan het denken hebben gezet en in 1969, bij het congres in San Juan, kan hij zijn opvolger voorstellen: Max Euwe. Dat daarbij niet alles op rolletjes liep kunt u in *Nieuwsbrief* 100 lezen. Zelf wordt Rogard bij zijn aftreden in Siegen (1970) tot Honorary President benoemd. Veel plezier van die titel heeft de tijd hem niet gegund: Rogard overlijdt op 11 juni 1973 in Stockholm.

Zoals gezegd, Euwe wordt met algemene stemmen benoemd in Siegen. Zijn vicepresident wordt Rabell Mendez uit Puerto Rico, maar de uitvoerende bestuurders zijn allemaal Nederlanders. Henk Slavekoorde (al lid van de FIDE-spelregelcommissie) wordt gekozen als secretaris en Pieter Smit (voorzitter van de schaakclub VAS/ASC) als penningmeester. Euwe zal de steun van beiden kwijtraken tijdens zijn presidentschap…

Fischer in het interzonale toernooi?

Tijdens het congres in Siegen was nog een klein bommetje afgegaan. Fischer had geweigerd aan het Amerikaanse kampioenschap van 1969 mee te doen, want daar had hij inmiddels een abonnement op. Helaas was het dat jaar ook zonetoernooi geweest! Oftewel, Fischer had geen recht op een plaats in het interzonale toernooi van Palma de Mallorca in 1970. Dat werd dan ook op het congres bevestigd en als motie aangenomen.

Maar gelukkig werd even later een tweede motie aangenomen. Wanneer een van de drie geplaatste Amerikanen - de nummers 1, 2 en 3 uit het kampioenschap van 1969: Addison, Benkö en Reshevsky - zijn plaats zou afstaan, dan mocht Fischer die overnemen. En dat gebeurde: Benkö was er niet bij in Palma de Mallorca. Daarmee hebben we meteen een rode draad voor Euwes presidentschap: zorg ervoor dat Fischer speelt. Iets zegt ons dat hier niet de bestuurder, maar de schaker Euwe aan het roer zit!

Tijdens het congres in Siegen werd ook de Elo-rating goedgekeurd. Wat zou de schaakwereld zijn zonder de gekoesterde ratingpuntjes? Nog voor het volgende congres in Vancouver wordt inderdaad de eerste Elolijst (toen jaarlijks) gepubliceerd door prof. Arpad Elo. Tegenwoordig kennen we een maandelijkse update en zijn er sites die live de hoogste ratings bijhouden.

In Vancouver wordt ook aangekondigd dat het FIDE-secretariaat in Nederland is gevestigd. Dat zal daar lange tijd blijven, ook onder Euwes opvolger Ólafsson. Pas zijn opvolger, Campomanes, verhuist het archief naar Luzern. Verder wilde de Algemene Vergadering graag dat alle leden aandacht schonken aan de internationale schaakdag en activiteiten daaromheen organiseerden. Nou weet elke lezer natuurlijk over welke dag we het hebben. Nee? Goed dan, 20 juli.

De gebeurtenissen rond de aanloop naar en de match zelf in 1972 tussen Spasski en Fischer laten we hier buiten beschouwing. Die zijn elders veel beter beschreven, bijvoorbeeld in De tweekamp *Spasski-Fischer* van Euwe zelf, met analyses van Jan Timman, of in *Schaakbulletin* 56 en 57. Op het volgende congres, in Skopje, keurt het congres de acties van Euwe achteraf allemaal goed.

Het congres wel, maar de secretaris van de FIDE niet! Hij noemt zijn motieven ook in zijn ontslagbrief, maar door ingrijpen van de Canadese gedelegeerde – die stelde dat aftreden nooit bij verkiezingen kon worden behandeld – verdwijnt Slavekoorde geruisloos als secretaris en wordt Ineke Bakker genomineerd als zijn opvolgster. Formeel wordt ze op het congres in Nice twee jaar later als secretaris benoemd.

Slavekoorde haalt zijn gram

Terug in Nederland moet Slavekoorde toch zijn gal spuien. In een interview in *de Volkskrant* van 28 oktober 1972 haalt hij zijn gram: ‘Het kan niet dat ik reglementen ontwerp om ze te laten overtreden. In dat frustrerende klimaat kan ik niet werken. Het is een teken aan de wand en ik vrees dat het een splijtzwammetje in de FIDE wordt. Als je de kant opgaat dat de voorzitter de regle

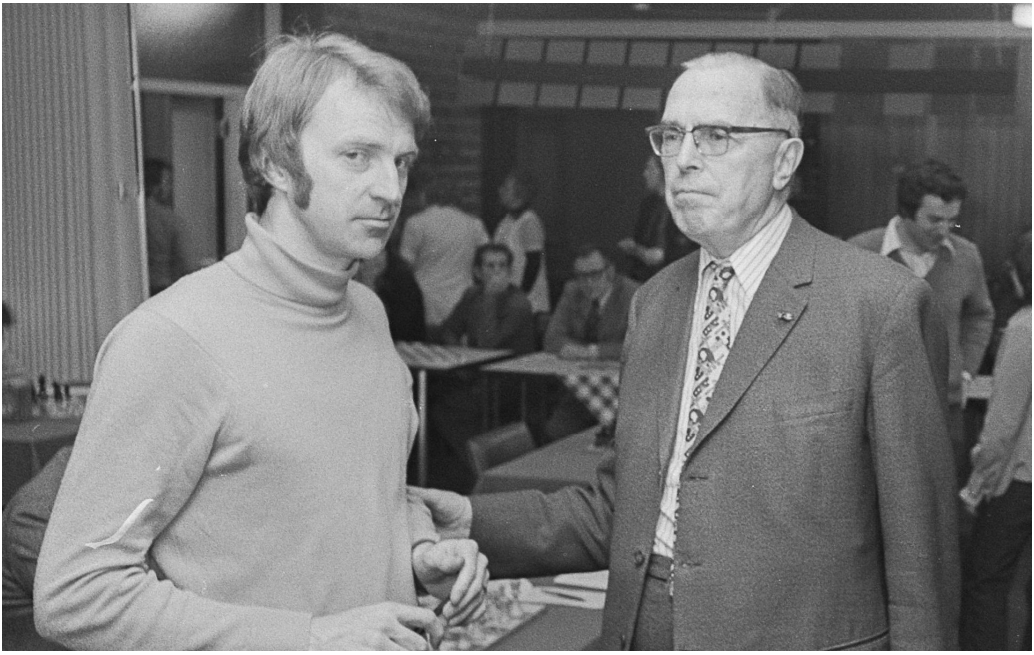

Olafsson en Euwe tijdens het Hoogovenstoernooi in 1976. (foto NA)

menten mag overtreden, waar is dan de grens? Wie mag dat nog meer? Krijg je geen grillig beleid? Mag de volgende voorzitter het ook?'

Maar er was ook een politieke kwestie in Skopje: Israël. In 1970 was er al een probleem geweest met de studentenolympiade in Haifa. Er deden maar elf landen mee, praktisch allemaal uit West-Europa. Geen Oost-Europese teams en geen Afrikaanse, Aziatische, Midden- en Zuid-Amerikaanse teams. Nu hadden de organisatoren hun best gedaan Israël in een veilige voorrondegroep te plaatsen. Dat was ook goed gegaan, maar voor de finalegroepen heb je dat natuurlijk niet in de hand. En ja hoor, in de achtste ronde van de finalegroep B was de paring Albanië-Israël. De Albanezen kwamen niet opdagen.

Heibel natuurlijk. En hier is het goed een stukje van het eerdergenoemde interview met Slavekoorde te vermelden: 'Euwe werd in Skopje door de organisatie gevraagd om als hoofdscheidsrechter te fungeren. Ik heb hem driemaal gewaarschuwd; zoiets moet bovendien een beslissing van het congres zijn.' Maar goed, Euwe zat dus met de gebakken peren - als hoofdscheidsrechter, niet als voorzitter van de FIDE. En hij besloot Albanië uit te sluiten van verdere deelname.

De afloop lezen we in *de Volkskrant* van 10 oktober 1972: 'De Albanezen protesteerden tegen deze maatregel en verklaarden, dat zij om „technische redenen" niet tegen de Israëli's waren aangetreden. De organisatoren accepteerden dit excuus na veel wikken en wegen, maar bepaalden gelijktijdig dat de match moest worden overgespeeld. Kennelijk hadden de Albanezen niet op deze beslissing gerekend. Gisteren verschenen zij niet voor het duel met Griekenland, en de Albanese aanvoerder maakte bekend dat zijn land zich van de schaakolympiade had teruggetrokken in overeenstemming met instructies van de Albanese schaakbond.'

Vernieuwing

Terug naar het congres in Skopje: er worden ook twee vernieuwende moties aangenomen. In de eerste plaats de introductie van het Zwitsers systeem voor FIDE-toernooien. Vooral van belang door de groei van de open toernooien natuurlijk. En daarnaast wordt het interzonale toernooi in tweeën geknipt: Leningrad (Sovjet-Unie) en Persepolis (Brazilië) worden uitverkoren. Daar was wat voor te zeggen: het meest recente interzonale toernooi, Palma de Mallorca, kende 24 deelnemers en dus 23 rondes. Dat wordt wel heel zwaar, al ben je professional.

Maar ja, u begrijpt het, de verdeling van favorieten over twee toernooien is een hachelijke zaak. Daar wordt de net ingevoerde Elo-rating voor gebruikt. Larsen protesteert fel: hij stelt dat hem was toegezegd dat hij niet in Leningrad hoefde te spelen, waar - volgens Larsen - de sterkste Sovjetspelers zaten. De details kunt u nalezen in *Nieuwsbrief* 98 van december 2020. Dat Larsen wat de kracht van de Sovjetspelers betreft gelijk had mag duidelijk zijn. Karpov en Kortsjnoi wonnen samen Leningrad en zouden later ook de finalematch spelen.

Dan zijn we in 1974 en is er weer een congres, nu in Nice. In de eerste plaats staat Euwes herverkiezing op het programma. Zelf wilde hij eigenlijk maar één termijn. Wat bracht Euwe ertoe toch door te gaan? Daar geeft hij

zelf antwoord op in *Het Vrije Volk* van 1 november 1975. 'Ik had er vorig jaar al mee willen kappen, maar het kon niet. Er was geen geschikte opvolger. Degene die mij zou opvolgen (Rabell Mendez) is een beste man hoor. Erg aardig. Ik kan goed met hem opschieten. Maar het is iemand uit Puerto Rico en de mensen uit die Latijnse landen zijn nu eenmaal niet zo nauwgezet als nodig is voor dit werk. Ik krijg hier veertig brieven per week binnen: die moeten allemaal snel en goed behandeld worden en dat kan nu eenmaal niet met de Franse slag.'

Dat was dus één, maar een andere complicatie was de tijdelijke uitsluiting van Rhodesië en Zuid-Afrika, zoals Marokko in een motie had gevraagd. Euwe moest kiezen tussen twee kwaden en koos voor het presidentschap. Dat leverde in elk geval resultaat op. Met 43-29 versloeg Euwe Rabell Mendez, en hij kon nog vier jaar verder. Maar de motie van Marokko wordt ook aangenomen: 26 voor, 17 tegen en 21 onthoudingen. Zuid-Afrika trekt zich prompt terug van de olympiade, Rhodesië niet. Dat land wint zelfs de laatste finalegroep, geholpen door reglementaire overwinningen op Algerije en Irak. Die landen weigeren – conform de motie van Marokko - aan te treden tegen Rhodesië.

Weer Fischer

En dan is er nog het geval Fischer. De wereldkampioen had geen serieuze partij gespeeld sinds Reykjavik. Het congres had zich gebogen over de formule voor de WK-match met als resultaat: een match om 10 winstpartijen, met een limiet van 36 partijen en bij een gelijke stand aan het einde behield de wereldkampioen zijn titel. Euwe was fel tegen een beperkt aantal partijen, maar de resolutie werd aangenomen. Zoals bekend wilde Fischer een ongelimiteerd aantal partijen ('not negotiable'), en dat bevestigde hij ook in een telegram aan het congres. Met daarin de omineuze slotzin: 'Therefore, I renounce the title of World Chess Champion of the FIDE'.

Vanzelfsprekend is niemand daar blij mee. Lex Jongsma geeft in *De Telegraaf* van 29 juni 1974 zijn mening: 'Er zijn parallellen met andere sporten (boksen bijvoorbeeld). Ik hoop niet dat we nu ook gaan beleven dat er een aparte bond wordt opgericht met een eigen wereldkampioen. De situatie is uitermate onoverzichtelijk.' Binnen 20 jaar zou hij gelijk krijgen met de oprichting van de Professional Chess Association (twee leden, maar wel met een eigen WK!), maar nu nog even niet. Het congres leek een afkoelingsperiode verstandig en besloot Fischer enige maanden de tijd te geven op zijn besluit terug te komen. Wordt vervolgd, dat is duidelijk.
Het congres besloot ook af te stappen van de voorrondes en finales bij de olympiades. De volgende olympiade zou verspeeld worden volgens het Zwitsers systeem en 13 ronden tellen. Waar zou de olympiade echter worden verspeeld? Daarover zou in 1975 worden beslist. Er waren op dat moment drie kandidaten: Iran, Israël en Zweden.

Bergen: hoe ziet de WK-match eruit?

In 1975 wordt het eerste bijzondere congres van de FIDE gehouden. In Bergen, aan de Nederlandse kust. Belangrijkste punt op de agenda: de vorm van de WK-match. In de tussentijd is overigens wel een locatie voor de match bepaald: Manilla. Dat bood het meeste geld (en had ook Fischers voorkeur). Karpov wilde liever Milaan.

Na wat inleidende schermutselingen laat de Amerikaanse gedelegeerde Edmondson een

bommetje ontploffen: 'de Russen willen een papieren wereldkampioen'. Onderbouwd met citaten uit de afgelopen congressen en alles verpakt in zeventig dunbedrukte pagina's. Vanzelfsprekend is daarna de zaal te klein. Wanneer de rust enigszins is weergekeerd krijgt oud-wereldkampioen Petrosjan het woord. Na eerst te hebben betoogd dat verliezen op WK-niveau niet zo vaak voorkomt vroeg hij zich het volgende af: 'Wat heeft de schaakwereld aan een wereldkampioen die in de twee en een half jaar sinds het veroveren van de titel geen enkele toernooipartij heeft gespeeld?' Tja, daarmee had hij wel een punt. Zo wilde Fischer wel naar de olympiade in Nice komen, als hij maar in een aparte zaal kon spelen. Op een speciaal bord, allee, maar een zaal voor jezelf?

FIDE-vicepresident Campomanes brengt daarna een heel ander aspect voor het voetlicht. Hij benadrukt dat voor het schaken in Azië deze WK-match goud waard kan zijn en mogelijkheden tot een gigantische uitbreiding biedt.

En hij had daarom al een jaar lang nauw contact gehad met de wereldkampioen. Ongetwijfeld een goed argument, maar ja, Campomanes was natuurlijk betrokken bij de organisatie in Manilla.

De stemming

Afijn, we mogen gaan stemmen. Er zijn twee voorstellen. Het eerste behelst dat de speler de WK-match wint die het eerst tien partijen heeft gewonnen in een ongelimiteerde match, daarmee afwijkend van het congres in Nice waar men zich had vastgelegd op 36 partijen. Dat voorstel werd aangenomen met 37 tegen 33. Pluspuntje voor Fischer zou je zeggen. Juich echter niet te vroeg. Het tweede voorstel behelsde de exacte toevoeging van Fischers eis: de uitdager moest tien tegen acht winstpartijen overleggen om wereldkampioen te worden. Dat werd vervolgens verworpen: 35 voor, 32 tegen en 3 onthoudingen.

Einde verhaal. En hoewel de start van de match nog wordt uitgesteld (van juni naar 5 oktober) is het duidelijk wat het resultaat zal zijn. Fischer en Karpov moeten reageren vóór 3 april, tien uur GMT. Karpov reageert op 1 april (grapje?) dat hij zal deelnemen aan de match. Maar Fischer niet en wanneer de deadline verstreken is, roept Euwe Karpov uit tot wereldkampioen. Later vliegt hij naar Moskou om Karpov te kronen.

Dat was de hoofdmoot van het congres, maar er zijn ook twee belangrijke besluiten die in het nieuws raken ondergesneeuwd. In de eerste plaats gaat de contributie 25 procent omhoog. De penningmeester had zijn best gedaan, maar een verhoging was onontkoombaar om de FIDE ten minste enige vaste (financiële) grond onder de voeten te geven. Daarnaast worden de kandidaten voor de organisatie van de olympiade op een rij gezet (1. Iran, 2. Israël en 3. Zweden), maar er wordt geen besluit genomen. Je ziet de volgende klap al aankomen.

Die klap komt echter uit een geheel andere hoek. Eind augustus overlijdt in Bergen de penningmeester van de FIDE, Pieter Smit, aan een hartverlamming, 58 jaar oud. Daarmee is Euwe zijn twee medebestuurders kwijt waarmee hij de klus begonnen is. En veel rust wordt hem niet gegund.

Niet een, maar twee olympiades

Wanneer het Centraal Comité van de FIDE later dat jaar bij elkaar komt in Oosterbeek,

moet de knoop over de plek voor de olympiade worden doorgehakt. De Russische afgevaardigde, Rodionov - samen met de vertegenwoordigers van Argentinië en de DDR - stelt voor de olympiade en het congres te scheiden, met als argument dat sommige gedelegeerden problemen hebben om Israël binnen te komen. Niet iedereen kon in die tijd een visum krijgen. Dat voorstel haalt het niet, waarmee meteen duidelijk is dat een aantal landen niet naar Haifa (want Israël wordt uitverkozen) zal komen. In 1976 begint de olympiade in Haifa met 48 deelnemende teams, maar geen enkel Afrikaans of Oost-Europees land doet mee.

Erger nog, er wordt zelfs een tegenolympiade georganiseerd, in Tripoli. Met 34 deelnemende landen, maar ook zonder de Oost-Europese landen. Merkwaardig genoeg zijn er ook landen die aan beide olympiades meedoen: Italië, de Filipijnen en Uruguay. Opmerkelijk is verder dat West-Europese landen als Malta en Portugal wel in Tripoli meedoen - maar niet in Haifa - en dat een olympiade al over vier jaar op Malta zal plaatsvinden is op zijn minst even opmerkelijk.

Voordat het echter zover is wacht het tweede bijzondere congres, over de uitsluiting van Rhodesië en Zuid-Afrika. Hoe dat afliep staat in *Nieuwsbrief* 100 beschreven. In 1977 komt het Centraal Comité weer bij elkaar, deze keer in Caracas, en zij ondersteunen een motie van vicepresident Campomanes: 'Er zouden geen sancties moeten worden genomen tegen landen zoals Libië, Jemen en andere FIDE-leden die hebben deelgenomen aan het toernooi in Tripoli.' Jemen wordt daarna lid van de FIDE. Tsja…

Eindelijk weer een WK-match

Na zes jaar is er in 1978 weer een match om het wereldkampioenschap. In Baguio City, op de Filipijnen. Komisch genoeg was dat niet de plaats met het hoogste bod: dat was Tilburg. Maar ook hadden beide spelers andere voorkeuren: Kortsjnoi wilde het liefst in Graz spelen, en Karpov in Hamburg. Beiden hadden echter Baguio als tweede staan, waarna Euwe maar meteen de knoop doorhakte. Vanzelfsprekend kwamen er protesten van de gepasseerde steden, vooral van Graz. Euwe reageert laconiek: 'Volgens de reglementen kan er niet worden geprotesteerd. Ik moest een beslissing nemen, waarover ik op dit moment aan niemand verantwoording schuldig ben. Alleen de algemene ledenvergadering, die over een half jaar plaatsvindt, kan mij op de vingers tikken.' Slavekoorde zou tevreden zijn geweest!

Karpov wint nipt van Kortsjnoi en behoudt zijn wereldtitel. Daar valt veel meer over te vertellen, maar dat kunt u beter nalezen in bijvoorbeeld *Het matchboek Karpov-Kortsjnoi* van het drietal Henneman, Pam en Timman. Of het verslag van Donner in *Schaakbulletin* 132 herlezen.

En dan zijn we aan het einde van Euwes presidentschap: op het congres van 1978 in Buenos Aires treedt hij af en wordt tot 'honarary president' benoemd, net als zijn twee voorgangers. Zijn opvolger, Fridrik Ólafsson, haalt het in de tweede ronde, tegen Rabell Mendez.

Wat heeft Euwe bereikt?

Zal Euwe tevreden hebben teruggekeken op zijn presidentschap? Wat een aantal punten betreft wel. Hij was erin geslaagd het aantal leden van de FIDE aanzienlijk uit te breiden door inderdaad niet vanuit Amsterdam de wereld te gaan regeren, maar veel te reizen,

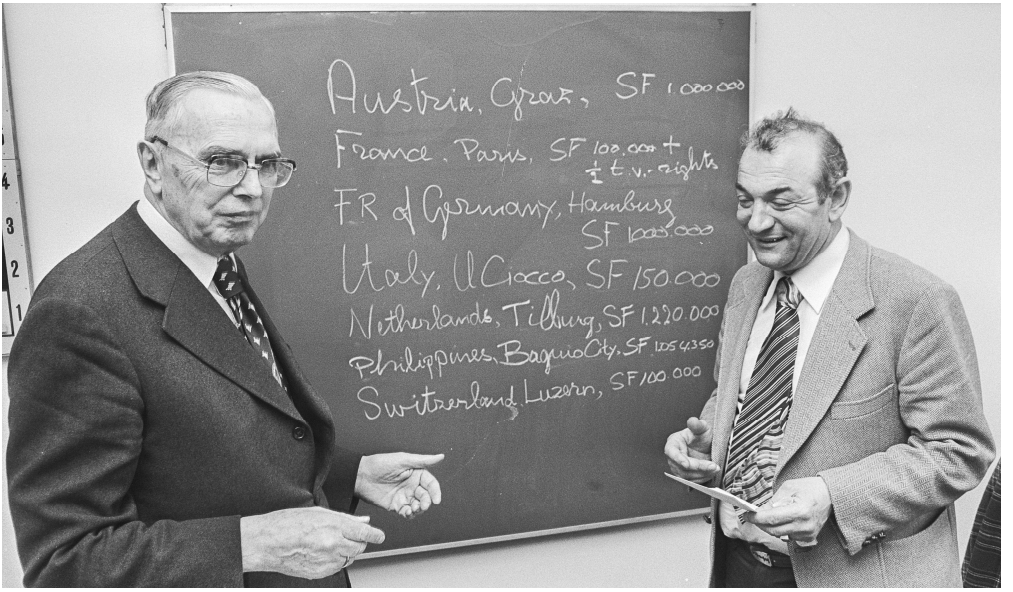

Euwe en Kortsnoj bij bekendmaking FIDE WK-plaats, 16 februari 1978. (foto NA)

vooral in zijn eerste termijn. Daardoor had de FIDE een veel solidere financiële basis gekregen, al was daarvoor ook een contributieverhoging nodig geweest. Dat hij China bij de FIDE binnenhaalde was - op termijn - zijn belangrijkste wapenfeit wat de verbreding van het topschaak betreft.

Euwe was erin geslaagd Fischer weer deel te laten nemen aan het wereldkampioenschap. Daarmee vervulde hij ongetwijfeld zijn grootste wens als schaker.

Het groeiende aantal leden leidde echter tot een politisering van de besluitvorming op congressen, net zoals eerder bij de Verenigde Naties was gebeurd. Euwe legde zelf tijdens zijn reizen de nadruk op persoonlijke contacten. Daar werkte het goed, op massale congressen veel minder.

Euwes tweede termijn lijkt achteraf een aaneenschakeling van conflicten, waarbij Euwe inhoudelijk weinig kon toevoegen aan de FIDE. Wat dat betreft was het een afspiegeling van de laatste termijn van Rogard. En er was nog een gemeenschappelijk punt: beiden overleden drie jaar nadat ze waren afgetreden als FIDE-president. De baan is zwaarder dan je zou denken…

Hans Böhm en Jan Timman halen herinneringen op aan Fischer - Spasski

Minze bij de Weg

Het jaar 1972 is een keerpunt in de moderne schaakgeschiedenis. Bobby Fischer veroverde in een opzienbarende tweekamp met Boris Spasski de wereldtitel. De match trok wereldwijd zoveel aandacht dat het schaken plotsklaps veranderde van sportieve bezigheid voor intellectuelen in een mondiale activiteit. De latere tweekampen tussen de Rus Anatoli Karpov en de uitgeweken Rus Viktor Kortsjnoi versterkten dat effect alleen maar. Het was schaken in de schaduw van de koude oorlog.

De tweekamp in Reykjavik werd ook in Nederland op de voet gevolgd. Kranten zoals het *Algemeen Dagblad* (Tim Krabbé), *de Volkskrant* (Max Pam) en *De Telegraaf* (Lex Jongsma) zonden verslaggevers naar IJsland. De MEC Nieuwsbrief sprak met twee Nederlandse schakers, Jan Timman en Hans Böhm, voor wie de match een belangrijk moment in hun opkomende carrière betekende.

Jan Timman

Jan Timman was twintig toen de tweekamp werd gespeeld. Hij kon er niet bij zijn, want in dezelfde periode speelde hij in Finland een zonetoernooi dat naar eigen zeggen 'niet zo goed ging'. Ook na afloop van dat toernooi zat een reisje IJsland er niet in, want er wachtte hem een andere taak: het schrijven van een matchboek. Het zou de start van een rijke loopbaan als schaakauteur blijken te zijn.

Waarom werd jij gekozen voor dat matchboek?

"Wim Andriessen (de man achter het tijdschrift *Schaakbulletin*, MbdW) was juist met een uitgeverij begonnen. Hij had Kick Langeweg gevraagd om over de kandidatenmatches te schrijven, wat best aardig was, en er waren nog wat kleine boekjes verschenen. Dit was een van de grotere projecten."

Jij werkte toen ook voor Schaakbulletin?

"Ja zeker, ik was bezig met het analyseren van partijen, dus dit was eigenlijk iets dat voor de hand lag."

Was dit het eerste schaakboek dat je schreef?.

"Ja, dat kan je wel zeggen. Ik had samen met Krabbé en Münninghoff een boek over Fischer geschreven, maar dat was toch anders."

Volgde je de match actief toen je in Finland speelde?

"Daar was ik toch vooral met het toernooi bezig, waarin het niet zo goed ging."

Je hebt dat boek toen bij Wim Andriessen thuis geschreven, geloof ik?

"Hij wilde op dat moment in Wageningen een oud huis kopen. Achteraf is dat allemaal niet doorgegaan, hij is toen naar Amsterdam verhuisd, maar op dat moment was het een optie om daar te logeren. Ik had een kamer met een matras, een tafel en stoel en een

schaakbord en kreeg daar de partijen door. Het was echt basis, ik had niet veel nodig in die tijd."

Hoe lang heb je daar gezeten?
"Een hele tijd, dat duurde vrij lang, een maand ongeveer. Het boek was vrij snel na de match klaar. 's Avonds ging ik bij Wim eten."

Ben je achteraf tevreden over de analyses?
"Ja, ik vind dat het wel gaat, zeker als je het vergelijkt met andere boeken. Ik heb daar nog onderzoek naar gedaan, want ze wilden het later eventueel opnieuw uitgeven, met voetnoten. Dat idee hebben ze snel opgegeven omdat er te veel voetnoten zouden zijn, maar dat gold natuurlijk voor een heleboel boeken. Ik kreeg een compliment van Tal. Die had het boek gezien en zei dat het goede interessante analyses waren."

Veel later is er een Engelse uitgave gekomen, is daar toen veel in veranderd?
"Er zijn wel wat dingen veranderd, vooral in de eerste partijen. Er waren wat dingen die anders moesten."

Het was een match die een enorme publiciteit heeft gekregen. Hoe beoordeel je die match schaaktechnisch vergeleken met andere WK-matches daarvoor?
"Er werden opvallend veel blunders gemaakt, er zat echt geweldig veel druk op. Het was niet gemakkelijk, voor geen van beiden. Spasski was op een gegeven moment ook slecht in vorm. Hij heeft ook goede partijen gespeeld, maar ze misten beiden veel."

De tweede helft was wel beter.
"Ja, maar er is een partij waarin Fischer eerst een pion weggeeft en later geeft Spasski die pion weer terug. Een vreselijke partij."

Had jij vooraf een idee wie zou winnen?
"Ik was ervan overtuigd dat Fischer zou winnen. Maar de meningen waren wel verdeeld. Ik herinner me dat ik met Langeweg sprak, die vond Spasski wel favoriet. Er waren zeker andere meningen."

Had jij een voorkeur voor een van beiden?
"Het waren natuurlijk beiden geweldige spelers, maar ik begreep wel dat het voor het schaken in het algemeen goed zou zijn als Fischer zou winnen."

Zie je deze match als een keerpunt in de schaakgeschiedenis?
"Je kunt het zo zien, omdat het na de oorlog steeds Sovjet-spelers waren die wonnen. Dat werd nu doorbroken."

Heeft die match voor jou persoonlijk iets betekend, bijvoorbeeld dat je bent doorgebroken als auteur?
"Het was goed voor mijn niveau om me zo te verdiepen in de partijen. Daar ben ik als schaker wel beter door geworden."

Ben je nog bezig met die match? Je hebt onlangs 'The Unstoppable American' *geschreven dat over de aanloop naar de match gaat.*
"Binnenkort ga ik er een lang artikel over schrijven, voor *New in Chess*, en ook voor chess.com. Die twee artikelen zijn uiteraard verschillend. Ik ga me er nog een keer in verdiepen."

Hans Böhm
Vanaf het begin was het voor Hans Böhm duidelijk dat de tweekamp tussen Fischer en Spasski iets bijzonders zou zijn. Voor het eerst sinds de Tweede Wereldoorlog was de strijd om de wereldtitel schaken geen Russisch onderonsje. En Fischer was een

fenomeen. Niet alleen door zijn uitzonderlijke gedrag, maar ook door de verpletterende overwinningen die hij op weg naar de titelmatch behaalde. Taimanov, Larsen en Petrosjan hielden er nog lang nachtmerries aan over. Dus op naar Reykjavik.

Nu, vijftig jaar later, zegt hij: “Af en toe gebeurt het dat een sport boven zichzelf uitstijgt. Zoals bij Cassius Clay indertijd en de Black Power Movement. Dan stijgt die sport boven alleen de sportwereld uit. Dat had Fischer-Spasski door de koude oorlog ook. Het feit dat Kissinger, de nationale veiligheidsadviseur van de Verenigde Staten, zich ermee bemoeide, maar ook Brezjnev met zijn gevolg. Ze probeerden te zeggen: je strijdt hier niet alleen voor jezelf, maar ook voor ons systeem. Dat voelde je, niet alleen als schaker, maar ook bij de kapper. Daar hadden ze het er ook over.

En dan had je ook nog eens het element dat Max Euwe een heel belangrijke rol speelde als FIDE-president. Daar bovenop was de wedstrijd schaaktechnisch ook uniek. Kortom, je moest echt blind zijn en onder een steen liggen om niet te begrijpen dat dit iets heel bijzonders was.”

Daar wilde Böhm dus bij zijn, al wachtte hij wel even af of de match wel door zou gaan.

“Ik deelde met Jan Timman een flat in Amsterdam Noord, de Zilverberg. Jan speelde toen een toernooi en ik zat alleen in Amsterdam. Dat was niet zo boeiend. Toen

Fischer en Euwe in het Amsterdamse Hilton, waar in januari 1972 de besprekingen over de WK-match plaatsvonden. (foto NA)

Fischer na de commotie in de eerste partijen terugkwam, partij drie speelde en won, dacht ik: nu moet ik gaan. Vanaf partij drie ben ik allerhande toeren gaan uithalen om daar te komen."

Niet zo lekker

Wat nog niet zo eenvoudig was, want je bent tweeëntwintig en hebt niet veel geld. Dus zoek je naar de goedkoopste oplossing om in Reykjavik te komen. Dat bleek een retourtje New York met tussenlanding in Reykjavik te zijn. Die kostte vijfhonderd gulden, een retourtje Reykjavik was tweeënhalfduizend gulden.

"Ik dacht: ik stap gewoon in Reykjavik uit en zeg dat ik mij niet zo goed voel. Dat los ik wel op, en dan ben ik daar. Dat tarief van vijfhonderd gulden gold als je stand-by vanuit Luxemburg vertrok. Eerst moest ik een visum regelen voor de Verenigde Staten. Ik ging naar het Amerikaanse consulaat en regelde een toeristenvisum voor drie maanden. Daarna liftte ik naar Luxemburg. Het stand-by zijn duurde een dag of twee, drie. Dat was geen enkel probleem, je had veel Amerikaanse studenten die allemaal stand-by op dat vliegveld zaten. Een beetje roken, een beetje vrijen, een beetje drinken, dat was helemaal niet wachten, dat was gewoon leuk, gewoon leven. Toen ik instapte heb Ik tegen de stewardess gezegd dat ik me niet lekker voelde. Dat kan ik naderhand als bewijs gebruiken, dacht ik.

Ik stapte in Reykjavik uit en wachtte tot het vliegtuig vertrokken was. Toen ben ik naar zo'n beambte gegaan en zei dat ik niet zo lekker was en naar een dokter moest. Mijn bagage vloog door naar New York, maar dat was niet zo'n probleem. Ik kon redelijk overtuigend zijn in die tijd. Ik had alleen een tandenborstel en een flesje tabasco bij me, want de keuken daar is niet eten. Op die manier kreeg ik een toeristenvisum in IJsland voor enige tijd. Ik zat in Reykjavik op het vliegveld, stap één was gezet."

Onderdak

"In het begin had ik natuurlijk geen slaapplaats. Ze speelden in een grote sporthal. Voor die hal hadden ze een soort van campingruimte ingericht. Daar hadden ze hokjes met toiletten en douches. De eerste nacht ben ik in zo'n toilet-douchehok gaan liggen. Daar kon je gewoon slapen. Dat waren we niet ongewend, we hebben wel toernooien gespeeld, IBM-toernooien, en 's nachts met een slaapzak in het Vondelpark gelegen. Dat kon je wel hebben.

Ik herinner me nog dat ik 's ochtends geprobeerd heb de deur te barricaderen, want er gingen mensen douchen en staan zingen. Dat was veel te vroeg, dus daar moest ik weg wezen.

Liep ik daar 's ochtends om een uur of zeven door Reykjavik en voel je je de koning te rijk. Je plan is gelukt, je bent er. Nu ga je genieten. De slaapplaatsen had ik al snel opgelost door vrienden en vriendinnen in Reykjavik. Dat loste zich snel op, zoals alles in het leven zich in die tijd oploste. Het is bijna niet meer te vergelijken met deze tijd."

En toen naar het schaken

"Ik wilde er natuurlijk bij zijn in de persruimte. Ik had bij Xerxes gevoetbald in de jeugdafdeling, midvoor. Op een kaartje van de voetbalclub had ik op een strategische plek een fotootje geplakt en dat nam ik mee naar de persdienst. Dit is mijn perskaart. Dat konden ze toch niet lezen, dus je krijgt zo'n dingetje om je hals om je vrij te bewegen

door de toernooizaal en de analyseruimtes. Ook dat is niet te vergelijken met nu, nu worden er zelfs journalisten geweigerd omdat het teveel zijn, of omdat ze niet de goede accreditatie hebben. Toen vonden ze het gewoon leuk dat je er was. En in die persruimte had je broodjes en koffie, dus dat was mooi meegenomen.

Ik zat in de persruimte, zag de Russische en Amerikaanse ploegen en kon gewoon door alle controles naar de speelzaal. Ik het begin waren die controles heel sterk door het gedoe met Fox. Die wilden een film maken, en dat was een van de problemen voor Fischer. De controles verwaterden al snel omdat Fox niet meer mocht filmen."

Als een spons

"Hoe ik het beleefde? Je zat helemaal in een partij, nam het op als een spons. Ik had met beide kampen contact. Die zaten soms ook samen, bij de schakers zelf had je helemaal de koude oorlog niet. Daarnaast moest ik ook een beetje verdienen. Niet ver van het Loftleidir hotel had je een bar waar de plaatselijke schakers zaten. Om een uur op elf zat ik daar te snelschaken, zoals ik dat ook deed in Amsterdam in Het Hok. Je zorgde er uiteindelijk natuurlijk voor dat je won. Ik was constant bezig om wat kronen bij elkaar te krijgen. Dat was gewoon werken bij wijze van spreken, schaken voor wat geld.

Hans Böhm en Tim Krabbé schaken een potje in Reykjavik. (foto Machgiel Bakker)

Je kreeg vanzelf ook wat contacten. Tim Krabbé was er, Ton Sijbrands kwam langs met zijn toenmalige vrouw. Ton wilde een ontmoeting hebben met Fischer, maar Fischer vond dat helemaal niet interessant. Hij dacht dat Ton wereldkampioen checkers was, en dat was een spel op 64 velden, een soort kinderspel."

Geschreven

"Ik heb er ook wat over geschreven. Mijn eerste zin was: 'het was lekker weer en ik was tweeëntwintig jaar.' Tim Krabbé zei naderhand tegen mij: die zin had ik willen verzinnen. Af en toe deed ik ook wel radio, *Langs de lijn*. Het geeft een beetje weer hoe je dan in het leven staat, zo positief. Ik zou het nu van mijn leven niet meer wagen en doen. Wat je riskeert! Toen was het gewoon doen en de problemen lossen zich vanzelf op."

Het begin van een carrière

"Heel veel is voor mij daar begonnen. Dat kwam natuurlijk ook omdat de schaaksport even boven zichzelf uitstak. Dat gaf een soort van interesse in de hele mediawereld. Die interesse uitte zich later erin dat ik opeens gevraagd werd voor televisieprogramma's, voor sportprogramma's. Ook om als schaker een mening te geven over heel andere dingen. We hadden in die tijd allemaal een vaste rubriek in de kranten, en dat werd nog meer verstevigd. Zoals die positie nu in de loop van de tijd begint af te kalven. Alles begon op te bloeien, zeker door Fischer, ook door Euwe. En ook, niet te vergeten, doordat Jan Timman eigenlijk een soort wereldkampioenskandidaat was. Dat gaf een zinderende impuls, het waren de gloriejaren van het Nederlandse schaak.

Daar kon ik in de media enorm goed op meeliften. Het heeft mijn schaken zelf geen goed gedaan, maar dat vond ik nou ook weer niet zo erg. Ik had heel goede resultaten in 1974, 1975, maar ook toen al deed ik tijdens de toernooien de media. Zelfs in mijn glorietijden zat ik al met de radio of moest ik nog een stuk schrijven als ik een afgebroken partij had. Ik klaag daar absoluut niet over en ik ben ook blij zoals het allemaal gegaan is. Ik heb enorm veel te danken aan de schaaksport. Maar ik heb natuurlijk niet eruit gehaald wat er in zat. Dat is niet erg want ik heb er enorm veel voor teruggekregen."

Golven van applaus

"Ik ben helemaal tot het eind gebleven. Op het laatst had je nog de rare situatie met de afgebroken 21ste partij. Fischer stond op het podium, de envelop werd open gemaakt en iedereen wist: als Spasski de juiste zet heeft afgegeven kan hij remise maken. Maar dat had hij dus niet. Dat zong rond in de speelzaal, de zaal zat vol. Men wist nog niet dat men tegen de nieuwe wereldkampioen zat aan te kijken. Ik wilde dat natuurlijk meemaken en zat helemaal voorin.

Lothar Schmid maakte de envelop open, vertelde welke zet was afgegeven en tevens dat Spasski de partij had opgegeven en dat daarmee Fischer wereldkampioen werd. Fischer stond daar en kreeg een enorm applaus. Hij was een beetje slungelachtig en wist niet goed wat hij met dat applaus aan moest. Ik applaudisseerde ook voor dat Lc4, die 6-0 overwinningen. Het leek wel alsof het publiek dat ook deed. Het applaus kwam in golven, het bleef maar doorgaan. Dat was zo mooi om te zien. Fischer wist gewoon niet hoe hij moest reageren. Hij bleef maar staan, er gebeurde niets, dat applaus liep maar niet af. Elke keer applaudisseerde je voor een ander aspect van hem. Het was indrukwekkend hoe dat is gegaan."

Meeliften

"Je hebt af en toe impulsen nodig in de schaaksport, dat is belangrijk. In zijn tijd was het Euwe. Daarna ebde de schaaksport weer weg. Het is toch ook een beetje elitair gedoe, het is moeilijk. Soms heb je iets nodig dat de algemene interesse weer opwekt, en Fischer hoorde daarbij. Ik ben er heel erg dankbaar voor dat ik op de successen van de schaaksport en sommige van die fenomenen heb kunnen meeliften. Dat heeft mij enorm in mijn carrière geholpen.

Dat ik tien jaar *Ook dat nog!* heb gedaan komt omdat Aad van den Heuvel tegen mij zei: als jij zoiets moeilijks als schaken op een aangename vriendelijke manier met een beetje humor kunt presenteren, dan kun je dat ook met consumentenproblemen. Dus kun je nagaan wat het schaken mij heeft gebracht. Daarom ben ik dankbaar voor het schaken en daarom doe ik ook nog heel veel voor de schakers en voor de schaaksport."

Cartoon van Halldór Pétursson.

In onze digitale *Nieuwsbrief 100 extra* staat het artikel 'Drie acteurs in hun rol' van Eric de Winter. Daarin zijn twee andere cartoons van Halldór Pétursson opgenomen en geeft Eric de rol van alle afgebeelde personen aan.

Curaçao 1962: alle begin is moeilijk

Peewee van Voorthuijsen
met medewerking van Paul van der Sterren en Eric de Winter

Twee grote dozen kreeg het Max Euwe Centrum van Alex Roose, met materialen over het beroemde kandidatentoernooi 1962 op Curaçao. Op een aantal dagen doken we steeds getweeën in de dozen. We troffen van alles aan: vlaggetjes, eerstedagenveloppen, passe partouts en foto's. Maar ook veel documenten over de planning van het toernooi, de bouw van de speelzaal, de loterij en originele notatiebiljetten van de spelers. Ja, zelfs het complete notatieboek van een van de spelers, Tal. Maar laten we beginnen bij het begin.

Het congres van de FIDE in Luxemburg, op 20 en 21 september 1959, valt niet samen met een olympiade. Daarom zijn er vaak niet de meest sprankelende agendapunten. Een is echter wel degelijk belangrijk: het kandidatentoernooi 1962 wordt toegewezen aan Nederland. Meer specifiek: de Nederlandse Antillen. Op zich is dat niet verwonderlijk want in recente jaren had Nederland een aantal evenementen succesvol georganiseerd: het wereldschaaktoernooi van 1950, de olympiade van 1954 en het kandidatentoernooi van 1956, allemaal in Amsterdam. En het interzonale toernooi van 1962 was ook aan Nederland toegewezen. Dat laatste zou overigens nog anders komen.

Er bestond inmiddels een vaste partner die de organisatie op zich nam: de Stichting voor Internationale Schaaktraditie in Amsterdam (SISA). Deze stichting was opgericht om het wereldschaaktoernooi van 1950 te organiseren. Voorzitter van de stichting was Henk van Steenis (tevens voorzitter KNSB indertijd) en secretaris was Lodewijk Prins.

De organisatie op Curaçao had vanzelfsprekend geen enkele ervaring met de opzet van zo'n evenement. Oorspronkelijk was de organisatie toegewezen aan de Nederlands-Antilliaanse Schaakbond (NASB). Na veel voorbereidende, vooral financiële werkzaamheden gaf deze het stokje over aan een comité bestaande uit twee Shell-employees (Schöttelndreier en De Vries), een ambtenaar (Dennert) en een financiële man (Tiepen). Het eerste wat ze deden was contact leggen met Lodewijk Prins om hen met raad en daad bij te staan.

Tijdens een 'voortreffelijke lunch' in augustus 1960 worden de eerste contacten gelegd. In december van dat jaar kwam er een vervolg: Prins wordt gevraagd of hij de statuten van SISA wil opsturen. Even later ziet de stichting SISONA (Stichting voor Internationale Schaakontmoetingen in de Nederlandse Antillen) het licht. Het origineel van de oprichtingsakte was keurig aanwezig in de dozen!

Een andere wereld

Maar ja, communiceren op afstand is natuurlijk geen sinecure. Dat mag de lezer in deze tijden verwonderen, maar de wereld zat toen anders in elkaar. Schöttelndreier noemt in zijn brief aan Prins van maart 1961 hoe hij zich de communicatie voorstelt: 'door

personen uit onze organisatie, die met verlof gaan, in Nederland bezoeken te laten afleggen. Wij zullen hiervan, naarmate het jaar vordert, vermoedelijk steeds meer gebruik gaan maken'. En dan gloort er opeens hoop op een aanvullende mogelijkheid. In april 1961 wil de KLM met een DC-8 op de Antillen gaan vliegen. De inauguratievlucht zal natuurlijk louter zijn gevuld met bobo's. En ziedaar, 'na vele wegen bewandeld te hebben' heeft de KLM bevestigd dat Van Steenis op de eerste vlucht van 8 april mee mag.

En inderdaad, in de Amigoe di Curaçao van 18 maart 1961 lezen we: 'Begin april zal ir. H. J. van Steenis, voorzitter van de Koninklijke Nederlandse Schaakbond voor een bezoek van ongeveer tien dagen op Curaçao arriveren. Gedurende zijn verblijf zal de heer Van Steenis met de organisatoren van het Kandidatentoernooi 1962 (de Sisona) en andere instanties besprekingen voeren over alle aangelegenheden dit wereldschaaktoernooi betreffende.' Tussen neus en lippen door wordt nog vermeld dat hij tot de sterkste schakers van Nederland behoort en een of meer simultaanseances zal geven.

De grote man komt en neemt beslissingen. Een daarvan doet de Arubanen bijzonder pijn. Er was geopperd om het toernooi op twee Benedenwindse eilanden (Aruba en Curaçao) te laten spelen. Maar Van Steenis is mordicus tegen: 'Het is namelijk de eerste keer, dat zulk een toernooi in de tropen wordt gespeeld. Het is nog een open vraag hoe de spelers (voor het merendeel afkomstig uit niet-tropische gebieden) in hun spel zullen reageren op deze volkomen vreemde omgeving en het warme klimaat. Om daarnaast nog eens te gaan experimenteren met het verplaatsen van de spelers op het moment, dat hun concentratie op een hoogtepunt is, is volkomen onverantwoord.' Het was trouwens ook de eerste keer dat een kandidatentoernooi op het Westelijk halfrond zou worden verspeeld. Dat had SISONA wel even in de toernooifolder laten opnemen.

„Zeer storend voor de spelers"

Van Steenis had natuurlijk ook de toernooizaal geïnspecteerd. Nou ja, het gedeelte wat er al was dan wel. Want de uitbreiding van de speelzaal voor het toernooi was nog niet klaar bij Hotel Curaçao Intercontinental. Daar zouden ook de spelers en aanhang worden ondergebracht. Maar liefst twee zalen worden aangebouwd: de 'Orange room' bedoeld voor de pers, en de 'Chess room'.

Een punt dat de lokale grootheden natuurlijk niet meer opvalt is de airconditioning. De conclusie is duidelijk: 'Zo zal de dubbele zaal geheel geluiddicht worden gemaakt en zal er iets gedaan worden om het gesuis van de airconditioners („zeer storend voor de spelers" meende ir. Van Steenis, die niet - zoals de organisatoren op Curaçao - zo aan dit geluid gewend, dat het hem niet meer opviel) uit te schakelen zonder de koelte in de speelzaal op te offeren.'

Wat begrijpelijkerwijs niet wordt vermeld over het hotel lezen we in Curaçao this week van 25 november 1961. 'Architecturally the most distinctive hotel in the Caribbean (…) The hotel's Kini-Kini bar is the island's favorite nightspot (…) The hotel's casino is the only one in Curaçao. Slot machines galore line the wall and craps, roulette and blackjack await those in the mood for serious gambling.' Of dat de nachtrust van de spelers heeft beïnvloed tijdens het toernooi vermeldt het verhaal niet.

Afijn, waar komt het geld vandaan? De begroting laat een bedrag van 98.000 Nederlands Antilliaanse guldens (NAf) zien. Sponsorgelden (Shell levert met 5.000 een kwart van het totaal van 22.000 NAf) dekken dat gedeeltelijk, maar er is ook een loterij, met als hoofdprijs een 'kostbaar huis op San Fuego'. Dat klopt, want er zit een forse lap grond bij en het staat voor 30.000 NAf in de boeken. De tweede prijs is een televisie, en de derde een koelkast. Helaas heeft SISONA last van een andere loterij, die van de EHBO. Op dat moment zijn er nog meer dan 1.500 loten (van de in totaal 25.000 à raison van 2,50 NAf per lot) niet verkocht. De trekkingsdatum wordt gewoon met twee maanden uitgesteld.

Een gevoelige zaak

En dan de personele invulling, altijd een gevoelig punt. Als hoofdwedstrijdleider heeft de FIDE de Venezolaanse schaakautoriteit dr. Acosta Silva benoemd. Vicepresident van de FIDE en gedelegeerde voor zone 7, waarbinnen ook de Nederlandse Antillen vallen. Daarnaast zijn een directeur-du-tournoi (Prins is gevraagd), een wedstrijdleider (De Graaf is gevraagd) en een perschef (Withuis is gevraagd) noodzakelijk. Er is al een voordracht, maar zolang het niet vastligt wil de organisatie nog geen namen naar buiten brengen.

Voor Prins ligt de zaak gevoelig. Hij wil natuurlijk wel, maar wat vindt zijn werkgever, de Wereldomroep daarvan? Prins zelf is duidelijk: 'Ik ben bang dat de Wereldomroep niet geestdriftig zal zijn over een verzoek van drie maanden verlof, betaald of onbetaald.' Een vorig uitstapje, naar de olympiade van Leipzig, had blijkbaar kwaad bloed gezet bij de collega's. En die hadden geklaagd bij de bovenbazen…

Prins sluit een conceptverzoek bij voor de Wereldomroep - dat kunnen ze natuurlijk zelf aanpassen. Terwijl hij en passant opmerkt dat behalve hijzelf eigenlijk alleen Euwe zo'n rol zou kunnen vervullen, merkt hij echter ook nog iets geheel anders op: 'De mogelijkheid is niet uitgesloten dat onderhandelingen die ik voer om elders mijn huidige positie te verbeteren vóór 1 februari 1962 haar beslag zouden hebben gekregen (dit is uiteraard een hoogst vertrouwelijke mededeling).' Waarvan acte.

Maar Prins moet ook nog zijn geweten geruststellen. In een apart schrijven ('PERSOONLIJK EN STRIKT VERTROUWELIJK') meldt hij dat Withuis (de beoogde perschef) tot de 'meest overtuigde communisten in Nederland' behoort. En even verder: 'Zeker zal de heer Van Steenis als bestuurder van de uiterst linkse PSP het niet nodig hebben gevonden u in te lichten.' Het antwoord van Schöttelndreier laat zien dat Prins het mis heeft op het laatste punt: Van Steenis heeft dit wel degelijk genoemd tijdens zijn verblijf op de Antillen. Sterker nog, hij had zelf al actie genomen. 'Juist naar aanleiding hiervan is destijds een bezoek afgelegd aan één der hoogste overheidsfunctionarissen, waarbij ook daar open kaart werd gespeeld. Mede naar aanleiding van diens reactie is er bij ons generlei motivering om af te wijken van de keuze meer aanwezig.'

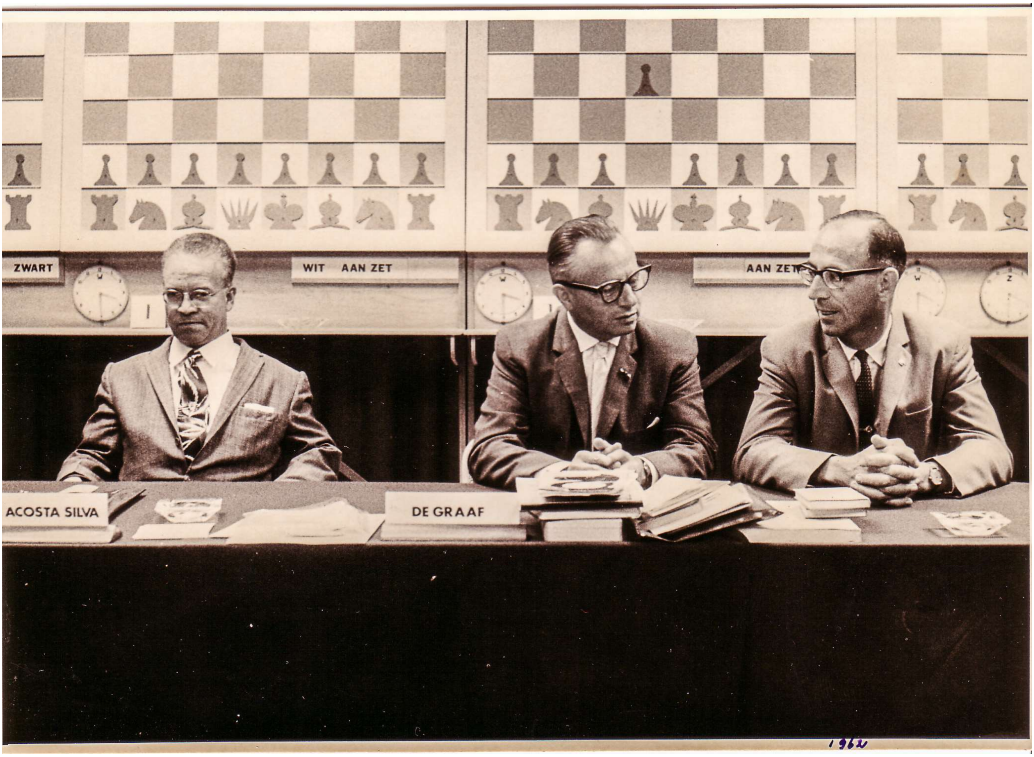

De hoofdwedstrijdleider, de wedstrijdleider en de directeur-du-tournoi.

Tja, de pers. Withuis mag dan de perschef zijn, maar er zijn in Nederland natuurlijk meer mensen die over het kandidatentoernooi willen schrijven. Zoals de hoofdredacteur van Schakend Nederland, Slavekoorde. Nadat een eerste poging is afgeketst, doet hij een gewijzigd voorstel. Liefst komt hij natuurlijk een week naar de Antillen. Als dat niet gaat, stelt hij dat SISONA toch wel een uitvoerig verslag (twaalf pagina's) zou willen zien. Maar ja, standaard kan natuurlijk maar vier pagina's, dus wie gaat de overige acht betalen? 'Ik meen u hiermede toch weer een constructieve suggestie gegeven te hebben en ik zal het op prijs stellen indien u ook deze eens zou willen aftasten. Het komt erop neer dat de SISONA voor (laat ons zeggen) rond duizend gulden een verslag van twaalf grote pagina's in Schakend Nederland zou krijgen'.

Schöttelndreier geeft weer open antwoord. Slavekoorde is niet de enige aanbieder: SISONA heeft nog twee andere aanbiedingen ontvangen. Het standpunt is duidelijk: 'de SISONA zal zich onthouden van het betalen van journalisten, verslaggevers, fotografen enz. als tegenprestatie voor de aan het toernooi te besteden publiciteit.'

Slavekoorde heeft wel een verrassing toegevoegd aan het einde van de brief. 'Ik hoorde gisteren dat nóch Rusland nóch Spanje het (voor Nederland bestemde)

Interzonale toernooi zullen kunnen overnemen. Dat betekent enerzijds dat Nederland (u kent die ellendige visakwestie) lelijk in de knel zit, anderzijds dat we nu sterkere pressie op de Regering kunnen oefenen.' Zo! De ins en outs van deze 'visakwestie' rond de Oost-Duitse schakers kunt u nalezen in Nieuwsbrief 97 in De zaak Uhlmann van Dirk Goes.

Het materiaal

Nu kan SISONA zich gaan wijden aan de praktische voorbereiding van het toernooi. Het ontwerp voor de aanbouw van het hotel wordt goedgekeurd. Dat is stap één, en de daarbij behorende indeling is in drieën verdeeld. De spelersruimte, dan de ruimte voor de toeschouwers en ten slotte de persruimte. Op papier ziet de spelersruimte er niet geweldig groot uit: acht bij tien meter. De achterwand wordt gevormd door de vier demonstratieborden, en daarvoor zitten de officials. Om streng de zaal in te kijken, vermoeden we. Dan de vier speeltafels, een afscheiding, en de zitplaatsen van de toeschouwers. De persruimte is afgescheiden en veel groter dan de speelruimte.

De speeltafel is een verhaal op zich. Via Van Steenis had Schöttelndreier de specificaties gekregen van de tafel die bij de schaakolympiade in Leipzig (1960) was gebruikt. Van Arno Becher, toentertijd de president van de Deutscher Schachverband. De adressering brengt enige verwarring gezien de aantekeningen op de brief. Becher stuurt zijn brief vanuit Leipzig, maar vermoedelijk heeft Van Steenis gezegd dat het Generalsekretariat (kijk, een mooie DDR-term) in Berlijn was gevestigd. Voor een westerling is vermoedelijk ook niet meteen te doorgronden waarom het Deutscher Schachverband 'im Deutschen Turn- und Sportbund' meekrijgt. Was turnen geen sport?

Het ontwerp wordt ongewijzigd overgenomen, met één uitzondering: het bord wordt ingelegd. Absoluut mooier en voor de spelers ook zeer prettig: geen borden die gaan schuiven in tijdnood. Maar daarmee zijn we er nog niet natuurlijk. In de eerste plaats staat aan de kop van de schaaktafel een bijzettafel. Voor de notulist, officieel: bordassistent. En die moeten worden geworven en liefst wel enige schaakkennis bezitten. Was dat een van de redenen waarom het toernooi 's avonds werd verspeeld zodat iedereen zijn gewone dagelijkse werk kon blijven doen?

Het doorgeven van de zetten was een heel proces op zich, want niet alleen de toeschouwersruimte en de pers (daar stonden vier borden klaar, waar natuurlijk verder niemand aan mocht komen) moest worden bediend. Buiten waren ook vier demonstratieborden. De procedure om de zetten door te geven besloeg een drietal pagina's, dat zal niemand verbazen. De medewerkers werd gevraagd een half uur voor de ronde aanwezig te zijn om alvast contact te maken met de daaropvolgende medewerker in de keten. Speciale formulieren werden gedrukt om de zetten door te geven: 15.000 maar liefst, op A7 formaat (7,5 bij 10,5 centimeter).

Elektrische klokken?

En dan de klokken. Men koos voor de Koopmanklok. Voor de demonstratieborden had men een ingenieuze oplossing bedacht. Op de een of andere manier moest de loop van de mechanische klok worden omgezet in een elektronisch signaal. In de Sovjet-Unie

was blijkbaar een specialist: Vjatsjeslav Ragozin. Maar tot nu toe waren de brieven aan hem om nadere informatie onbeantwoord gebleven. Achteraf is dat niet zo verwonderlijk, want Ragozin - van beroep ingenieur – was vermoedelijk al ziek en zou op 11 maart 1962 overlijden.

Dus was men zelf maar aan de slag gegaan: 'een plaatselijke oplossing heeft een kans van slagen.' De Koopmanklok werd verbonden met de elektrische klokken in de speelzaal en buiten, waardoor men precies de tijd kon aflezen. Door de bordassistenten in de speelzaal werd daarnaast de tijd met de hand genoteerd. Niet zo nauwkeurig, maar nuttig als extra controle. Of bij een stroomstoring. Het hotel zal wel met een eigen aggregaat uitgerust zijn geweest, want anders kon er niet meer worden gegokt.

De aangepaste Koopmanklok bij Benkö-Tal.

Voor de zekerheid waren van klokken, stukken (gelakt) en borden twee extra sets gemaakt. En wat extra stukken voor de demonstratieborden. De pers werd ook goed bedacht: vier officiële borden/klokken waarop de stand van de partijen werd bijgehouden. En vier borden om lekker mee te vluggeren tijdens de lange rondes. En elke speler/official kreeg een eigen bord mee voor de hotelkamer. Zelfs aan voetbankjes voor bij de demonstratieborden was gedacht!

Een week op Sint-Maarten

De oorspronkelijke gedachte van een toernooi op twee eilanden was verlaten, maar een pauze na twee turnussen leek wel

verstandig, zeker aangezien onbekend was hoe de spelers zouden reageren op het klimaat. Zo gezegd zo gedaan: een voorstel wordt gedaan om van 26 tot en met 31 mei een uitstapje te maken naar Sint-Maarten, een van de Bovenwindse eilanden. Aanvankelijk leken de vliegkosten een bezwaar, maar ziedaar: passagiers met een intercontinentaal ticket mogen gratis doorvliegen! Dat scheelt een slok op een borrel.

De redenen voor een verblijf op Sint-Maarten - en niet op Aruba bijvoorbeeld - zijn tweeërlei. In de eerste plaats wijkt het klimaat en natuur daar veel af van Curaçao, en daarnaast heeft al 'een oriënterend gesprek met de Gezaghebber' plaatsgevonden. En laat die nu niet de beroerdste zijn: SISONA krijgt een zeer aanzienlijke reductie op de hotelprijzen. De bevestiging daarvan is al binnen: 10 dollar per dag per persoon, inclusief de maaltijden.

Het zijn natuurlijk niet alleen de acht spelers (die hebben de rust nodig) maar ook echtgenoten, secondanten, de wedstrijdleiders, de perschef en zijn assistent. En niet te vergeten het hoofdbestuur van SISONA en een aantal Vips. Drieëndertig in totaal is de maximale capaciteit van het KLM-toestel, en die wordt volledig benut. Je moet er niet aan denken dat dit toestel zou zijn verongelukt.

Voor het luttele bedrag van 3.000 NAf dat nog mist springt de Minister-President bij. Niet nadat hem in een notitie fijntjes onder de neus is gewreven dat de overheid bijna 70.000 NAf aan inkomsten heeft van het toernooi. De loterijbelasting natuurlijk en … de postzegels. Ontworpen door Eppo Doeve, met een oplage van 100.000 postzegels à 55 cent. In de dozen troffen we eerstedagenveloppen aan, de zegels zelf en een setje ondertekend door alle spelers. Net zoals het spel kaarten uit Reykjavik 1972 (zie Nieuwsbrief 100 over Tresoar).

We kunnen beginnen

Op 25 april 1962 vindt een generale repetitie plaats. Alles verloopt vlekkeloos en wedstrijdleider De Graaf en perschef Withuis - voor beiden de eerste kennismaking met het tropische klimaat - zijn zeer enthousiast. En melden verder dat hun verwachtingen ver zijn overtroffen.

De vijf spelers uit de Sovjet-Unie (een Armeniër, een Est, een Let, een Oekraïner en een Rus) en hun twee secondanten (Averbach en Boleslavski) arriveren op 27 april op Curaçao. Er is ook een KGB-agent (Gorsjkov) bij, maar dat haalt de kranten niet. Ze vliegen via Schiphol, maar er was helaas weinig belangstelling voor hun aankomst 'van de zijde van de Nederlandse schaakwereld.' Gelukkig staat Euwe klaar als persoonlijke vriend en verwelkomt hen hartelijk. Op 28 april komt Filip met zijn vrouw aan en op 30 april tenslotte landt de directe vlucht uit New York met aan boord Benkö en Fischer en hun secondant Bisguier, samen met diens vrouw. Sloima Zonenschain kwam namens SISONA de Amerikanen afhalen op Hato, het vliegveld van Curaçao. Maar hoe hij ook keek, geen Fischer die de vliegtuigtrap afliep. De benjamin van het toernooi had de vlucht gemist en kwam dus pas de volgende dag aan. Na de loting, maar gelukkig wel voor de aanvang van de eerste ronde. We kunnen beginnen.

Schaken op radio en tv (3)

Eddy Sibbing en Maarten Mellegers

In de vorige aflevering lazen we dat er in de zeventiger jaren van de vorige eeuw enkele succesvolle schaakcursussen op televisie zijn uitgezonden. In een interview in *Schaaknieuws* (oktober 1995) blikte Berry Withuis daarop terug: "In die tijd kwam Teleac met het idee een schaakcursus op televisie te maken. Daar hebben Euwe en ik hard aan gewerkt. Het werd een doorslaggevend succes met ruim 30.000 cursisten, een record voor Teleac. Wij hadden gehoopt op een vervolgcursus, maar Teleac meende in zijn wijsheid met een damcursus te moeten beginnen. Dat werd de grootste flop aller tijden."

Euwe op zijn 80e verjaardag met AVRO-directeur Siebe van der Zee in 1981. (NA)

In 1981 startte de AVRO een multimediale schaakcursus: *Schaken voor beginners*. Niet alleen werd de cursus op radio en tv uitgezonden, ook was er een versie in braille en de cursus werd op teletekst ondertiteld voor doven en slechthorenden. In mei van

dat jaar, bij de viering van Euwe's 80e verjaardag, had AVRO-voorzitter Siebe van der Zee de cursus opgedragen aan Max Euwe. De samenwerking tussen Euwe en de omroep begon in 1937, toen Euwe voor de AVRO zijn eerste schaakcursus op de radio gaf. Het befaamde AVRO-toernooi in 1938 was de volgende stap in hun samenwerking. Daarna was de AVRO medeorganisator van een schaakcursus op televisie en sponsorde ze het succesvolle AVRO-toernooi 1973, plus de tweekamp tussen Euwe en Sosonko in 1975.

Schaken voor beginners (1981).

De 13-delige radio- en tv-cursus van de AVRO begon in oktober. In dezelfde periode zond de NOT (Nederlandse Onderwijs Televisie) voor de derde keer een schaakcursus voor 5e en 6e klassers van de lagere school uit. Geen overlapping, want de AVRO-cursus richtte zich op volwassenen. De KNSB-bestuursleden Ada van der Giessen en Sander Schurer wilden via deze cursus de ouders aan het schaken krijgen. Berry Withuis had het cursusboek geschreven, dat gebaseerd was op zijn boeken *Jeugdschaak* en *Juniorenschaak*. In het cursusboek stonden de basisregels, enkele combinatiemotieven, diverse spelregels en informatie over de organisatie van het schaken in Nederland. De presentatie van de tv-uitzendingen was in handen van oudbondscoach Hans Bouwmeester. Leen Timp, de man van Mies Bouwman, was de regisseur. In het cursuspakket zat ook een opvouwbaar schaakbordje met schaakstukken, gefabriceerd in Hong Kong. Het zal ongetwijfeld niet veel hebben gekost, maar 'goedkoop' bleek 'duurkoop' te zijn! De inpakkers in Hong Kong waren niet al te nauwkeurig geweest, want in menig setje zaten te veel of te weinig stukken. AVRO-medewerkers hebben duizenden zakjes moeten controleren.

De cursus was een groot succes, zoals in *Schakend Nederland* van december 1981 viel te lezen: "Volgens de statistici uit Hilversum-Bussum volgden ongeveer 100.000 volwassenen de beginners-cursus van AVRO/KNSB. We worden er stil van, zoals we inmiddels ook tot zwijgen zijn gebracht door het zelfde getal van 100.000 kinderen van 10-13 jaar, elk seizoen weer." Maar liefst 400 van de 600 schaakclubs in Nederland werkten mee aan de opvang van geïnteresseerde cursisten. Bestuurslid recreatieschaak, Frans Vondeling, deed in het artikel ook nog enkele suggesties aan de clubs: vervolgonderricht via het boek Schaak Zelf van *Berry Withuis*, organiseer toernooien voor huisschakers en laat cursisten van club A tegen cursisten van club B spelen.

Bij de evaluatie van de AVRO-cursus in 1982 waren de omroep en de KNSB tevreden. De AVRO vond het zelf 'de belangrijkste cursus die zij ooit hebben gegeven'. Wel was het jammer dat de opvang van de schaakclubs niet had opgeleverd wat men er van had gehoopt. Desalniettemin liep het ledental van de KNSB gestaag op. In april 1983 werd - achteraf gezien - het historische hoogtepunt qua leden genoteerd: 34.037 leden.

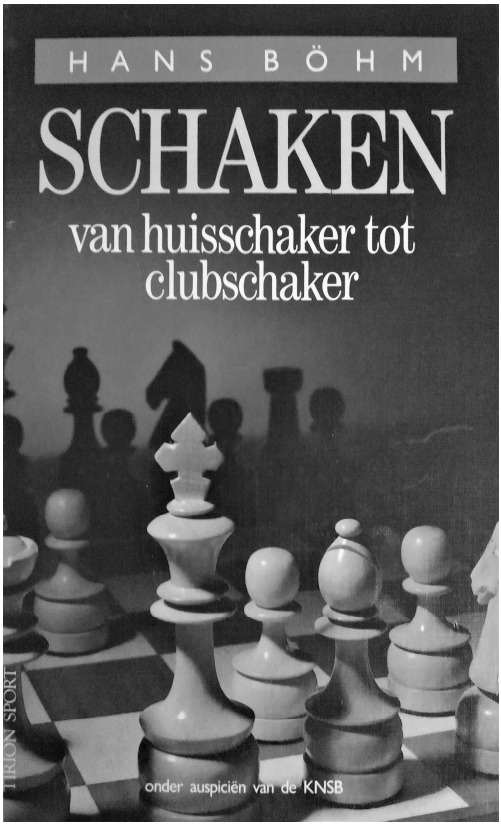

Van huisschaker tot clubschaker (1988).

Het duurde tot 1988 voordat de volgende schaakcursus op tv kwam: *Schaken, van huisschaker tot clubschaker*. Ook deze AVRO-cursus richtte zich op schakende volwassenen. Hans Böhm presenteerde de twaalf uitzendingen en stelde ook het cursusboek samen. Op de cover van het boek valt te lezen dat de auteur 'is afgeweken van de geijkte paden en erin is geslaagd een interessante en eigentijdse leermethodiek te ontwikkelen die als vernieuwend in de schaakeducatie zal worden ervaren.' De opgaven en studies in het door Tirion uitgegeven cursusboek waren vrij pittig. Ongetwijfeld interessant voor clubschakers, maar een niveautje te hoog voor huisschakers. Naast het boek bestond het cursuspakket uit een Kasparov-zakcomputer, een speciaal nummer van *Schakend Nederland*, een notatieboekje van Interpolis en een fineliner van Swift. Böhm was door zijn radioprogramma *Man & Paard* (1978-1992) en als schaakmedewerker van *Langs de Lijn* en *het Journaal* al een bekend gezicht geworden in Hilversum. In augustus 1988 heeft hij ook even *Sport Studio* gepresenteerd, maar zijn doorbraak bij het grote publiek kwam in 1989 toen hij panellid werd bij het zeer populaire tv-programma *Ook dat nog*.

Er werden 8.000 cursuspakketten verkocht, en ook nog eens 5.000 losse cursusboeken. De kijkdichtheid was rond de 600.000 kijkers. Al met al een grote belangstelling, maar slechts driehonderd cursisten benaderden een schaakclub om begeleiding te vragen. De cursus zal de KNSB weinig leden hebben opgeleverd, want het ledental daalde in 1988 met 300 leden.

De volgende schaakcursus werd wederom door de AVRO uitgezonden: *Gooi de loper* uit, met als ondertitel 'AVRO schaakcursus voor het gezin'. De eerste aflevering was op Tweede Paasdag 1994 en de achtdelige cursus liep tot eind mei. De inmiddels BN'er Hans Böhm presenteerde de cursus vanuit de

toren van kasteel Duurstede. Jan Willem Looze was de regisseur en Cor van Wijgerden zorgde voor de 'schaaktechnische adviezen'. Het cursuspakket bestond uit enkele boeken en een leerdiskette van Tasc. De inhoud van het cursusmateriaal was conform de *Stappenmethode*.

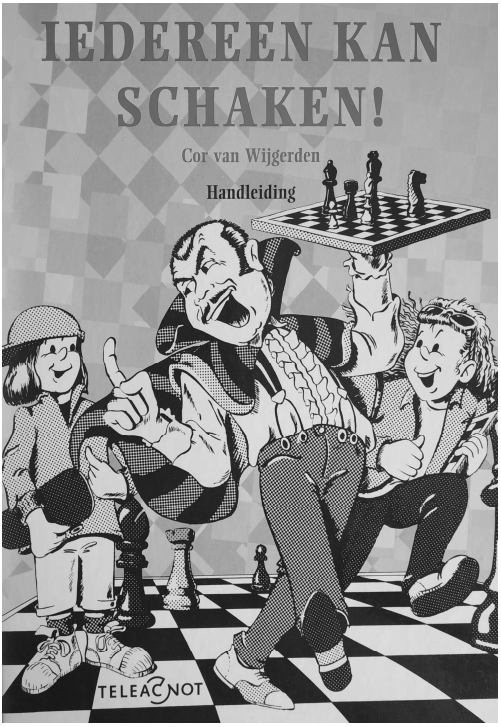

Iedereen kan schaken (1997).

De invulling van deze cursus was heel anders dan de voorgaande schaakcursussen op radio en tv. In elke aflevering zat een lesgedeelte van enkele minuten, voor het eerst met behulp van computeranimaties. Ook was er de rubriek 'het stuk van de week', met (historische) aandacht voor een schaakstuk. Het grootste deel van elke aflevering stond in het teken van een bepaald thema, met verhalen, interviews en beeldmateriaal daarover. Zo werd in de eerste aflevering afgevraagd of schaken een sport is. Een strategische bespreking van Ajax-trainer Co Adriaanse op een whiteboard liep naadloos over in een partijexplicatie van Lex Jongsma bij Hoogovens. Tim Krabbé kwam op bezoek in de toren om het verband tussen wielrennen en schaken uit te leggen. Tussendoor werd een bezoek gebracht aan de alternatieve Amsterdamse schaakclub Grasmat, die in de kantine van voetbalclub TABA speelde. Dat is op zich niet heel bijzonder, maar wel dat er muziek werd gedraaid, er volop werd gedronken, en dat er joints werden gerookt. Ten slotte kreeg Jan Timman, de vaandeldrager van het Nederlandse schaak in die periode, de vraag 'hoe sportief hij was'. In de serie zaten ook interviews met topschakers, zoals Short, Kortsjnoi, Polgar, Leko, Anand, Jussupow en Kasparov. Een leuke mix van schaakgerelateerde items, die bijna dertig jaar later nog zeer interessant en vermakelijk is om te bekijken!

De AVRO probeerde cursisten via haar 'Service Club' aan de omroep te binden door allerlei activiteiten en voordelen aan te bieden. De KNSB en het MEC hadden speciale folders voor de deelnemers aan de cursus gemaakt. Vreemd genoeg is er over deze cursus geen letter in het jaarverslag 1994 van de KNSB te vinden. Gezien het teruglopende ledental in 1994, heeft ook deze cursus niet veel nieuwe leden opgeleverd.

In 1997 was het weer eens de beurt aan Teleac/NOT met een cursus voor de jeugd: *Iedereen kan schaken*. Dit keer kroop Hans Böhm in de huid van graaf Schacula en beleefde samen met Iris (Tatum Dagelet) en Tim (Tygo Gernandt) allerlei spannende avonturen. De cursusmap was weer gemaakt

door Cor van Wijgerden, wiens *Stappenmethode* inmiddels toonaangevend was geworden in Schakend Nederland. Inhoudelijk kwam de map vrijwel overeen met de inhoud van Stap 1, zowel qua didactische tips voor de leraar als de opgaven voor de cursisten. Er waren veertien afleveringen en de regie was in handen van Jop Pannekoek. Tussen de avonturen van Iris, Tim en graaf Schacula door, werd terloops een schaaklesje gegeven. Het was een leuke en spannende jeugdserie, die goed aansloot bij de fantasie van jonge kinderen. De serie zal ongetwijfeld veel kinderen hebben aangesproken, al leverde het de schaakclubs ook dit keer niet veel aanwas op.

Schaken met Jan Timman (1997).

Voor de gevorderde schaker zond Teleac/NOT, ook in 1997, de cursus *Schaken met Jan Timman* uit. In de zes afleveringen stond elke keer een mooie aanvalspartij centraal en bezocht Jan Timman een aantal bijzondere schaakplekken, zoals het pioniershuis in Moskou, de speelzaal van het beroemde toernooi in Linares en schaakcafé Greenwich in Brussel. Bij het fraaie cursusboek zat ook een cd-rom met *Schaakmat* erop, een leerprogramma van Tasc. De partijanalyses waren van Jan Timman, Geurt Gijssen maakte de spelersbiografieën en Cor van Wijgerden het lesgedeelte, wederom gebaseerd op onderwerpen uit de *Stappenmethode*. Jop Pannekoek, ooit huisgenoot van Max Pam, was ook van deze serie de regisseur.

Concluderend kunnen we stellen dat er zestig jaar lang cursussen op radio en tv zijn geweest. Begonnen met Max Euwe als cursusleider en eindigend met Jan Timman. Schaken is steeds minder populair geworden in de media, maar vooral in Hilversum. De rol van radio en tv is in de loop van de tijd overgenomen door de cd-rom, de dvd en het internet. In deze eeuw, waar kijk- en luistercijfers de toon aangeven, is er geen schaakcursus meer uitgezonden.

Slechts een enkele keer, vooral bij het Tata Chess Tournament in januari, krijgt schaken veel publiciteit, maar het is niet te vergelijken met de media-aandacht in de vorige eeuw. Keiharde cijfers zijn er niet voorhanden, maar in de hiërarchie van sporten is schaken een hele kleine mediasport geworden, vergelijkbaar met dammen, biljarten, korfbal en honkbal.

Bronmateriaal: het krantenarchief van het MEC, www.delpher.nl en cursusmaterialen.

Boekrecensies

Florian Jacobs

Het bord in brand (en de taal soms ook)

Rashid Nezhmetdinov was in de jaren vijftig een van de gevaarlijkste schakers van de Sovjet-Unie. Hij vocht aardige robbertjes uit met de besten van zijn landgenoten, maar in tegenstelling tot hen was hij weinig in het buitenland te bewonderen. Zoals zoveel andere grote Sovjet-schakers is de grootmeestertitel hem verstoken gebleven. Gelukkig leeft zijn nalatenschap voort in veel partijen vol creatief vernuft. Cyrus Lakdawala bespreekt Nezhmetdinovs grootste prestaties in de hem kenmerkende stijl vol al te overdreven metaforen. Redacteuren, grijpt alsjeblieft in!

Cyrus Lakdawala: *The Greatest Attacker in Chess. The Enigmatic Rashid Nezhmetdinov*, New In Chess, 2021, 288 blz. € 29,95.

Hoe je een open toernooi wint

New In Chess lijkt zich meer en meer te specialiseren in boeken voor een breed schakerspubliek. Het boek over Nezhmetdinov is, getuige de cover, gericht op de miljoenen schaakliefhebbers die YouTube-filmpjes over diens bruuske offers hebben gekeken, Winning the World Open is een verzameling partijanalyses van de beslissende partijen in het World Open, een van de grootste open toernooien ter wereld. De strategieën die de ondertitel belooft komen niet helemaal uit de verf, wel is het een nuttig boek voor wie graag partijen wil leren kennen van schakers die op de winst spelen tegen tegenstanders met een lagere rating. Dat maken we immers allemaal weleens mee.

Joel Benjamin & Harold Scott: *Winning the World Open. Strategies for Success at America's Most Prestigious Open Chess Tournament*, New In Chess, 2021, 344 blz. € 29,95.

Kennis die aan kennis voorafgaat

De la Villa maakte naam met het onvolprezen 100 Endgames You Must Know, een uitermate handig overzicht van onmisbare eindspelkennis. In dit boek pakt hij het iets anders aan. Niet theoretische eindspelen staan hier centraal, maar typische ideeën die voorafgaan aan een theoretisch eindspel. Een voorbeeld is het vastleggen van een pionnenmeerderheid alvorens af te wikkelen, of het activeren van de koning in het eindspel. De selectie komt wat willekeurig over en ik vond het eerder een nuttige verzameling voorbeelden dan een duidelijke cursus 'verbeter je eindspeltechniek', maar toch is het een boeiend boek waarvan menig schaker kan profiteren.

Jesus de la Villa: *100 Endgame Patterns You Must Know. Recognize Key Moves & Motifs and Avoid Typical Errors*, New In Chess, 2021, 464 blz. € 27,95.

Prima tactiek-oefenboek

Enkele jaren geleden publiceerde schaaktrainer Frank Erwich een mooi opgavenboek voor beginnende schakers. Nu doet hij er een schepje bovenop met een mooi opgavenboek voor gevorderde schakers. Tientallen opgaven, allemaal aan partijen en partijanalyses ontleend, en helder gepresenteerd aan de hand van de methodologie van

de stappenmethode bovendien, vormen wederom een uitstekend boek om door te nemen voor een partij. Aangescherpte gedachten gegarandeerd!
Frank Erwich: *1001 Chess Exercises for Advanced Club Players. Spot Those Killer Moves and Stun Your Opponent*, New In Chess, 2021, 216 blz. € 22,95.

Een aanvalshandboek

Dit nieuwste boek van grootmeester en schaaktrainer Michael Prusikin behandelt adequaat aanvalsspel in behapbare hoofdstukken. Aan de bekende ingrediënten van aanvalsspel voegt hij niet veel toe – koning in het centrum is een probleem, pionnenstorm, stukken erbij, je kent ze wel – wel zorgt hij voor een smakelijk geheel dankzij de vele partijen uit de hedendaagse toernooipraktijk. De lezer komt erachter dat er nu wel tien Morphy's lijken rond te lopen! Een heerlijk leesboek waardoor iedere ambitieuze schaker genoeg frisse aanvalsideeën oppikt.
Michael Prusikin: *Attacking Strategies for Club Players. How to Create a Deadly Attack on the Enemy King*, New In Chess, 2021, 192 blz. € 22,95.

De wonderlijke wereld van Manuel Bosboom

Tot slot bespreken we een onmisbaar boek. Manuel Bosboom is in ons land al decennia een schaaksieraad, met name van het onnavolgbare schaak, en met deze schaakbiografie geven Peter Boel en Merijn van Delft hem een passend eerbetoon. Wat een fantastische bouwwerken wist en weet Bosboom te produceren! Het is allemaal niet even correct, 'but taking a calculated risk every now and then can be an enriching experience, and it is highly entertaining if it works'. Dat is zomaar een citaat (ik had er dozijnen kunnen noemen, het is een goed geschreven boek) dat zowel Bosbooms schaakstijl als zijn houding in het leven kenmerkt. Als ik één boek uit de selectie van deze nieuwsbrief zou moeten aanraden als cadeau aan een schaker, dan is het wel wel Chess Buccaneer. Het is te hopen dat Bosboom nog lang genoeg schaakt voor deel twee!
Peter Boel & Merijn van Delft: *Chess Buccaneer. The Life and Games of Manuel Bosboom*, New In Chess, 2021, 288 blz. € 24,95.

Naast onze vaste recensent, Florian Jacobs, heeft voorzitter Paul van der Sterren ook twee recensies geschreven.

Unbeatable, The art of defence

Ook van Thinkers Publishing mochten we weer een groot aantal nieuwe uitgaven in ontvangst nemen voor onze bibliotheek. Van dit pakket vind ik – zonder de andere tekort te willen doen – het boek Unbeatable van de Nederlandse grootmeester Jan Werle het meest interessant, en wel om twee redenen.

Ten eerste het onderwerp: boeken over de verdediging zijn een zeldzaamheid in de schaakliteratuur, en dat is gezien het belang van dit onderwerp onterecht. Blijkbaar vinden wij aanvallen leuker, interessanter of belangrijker dan verdedigen. Aan de ene kant is dat begrijpelijk: wie scoort krijgt aanzienlijk meer applaus dan de keeper die de bal op de lijn tegenhoudt. Aan de andere kant is het niet slim: met goed verdedigen win je uiteindelijk net zoveel en waarschijnlijk zelfs meer punten dan wanneer je alleen maar in termen van aanvallen kan

denken. Bovendien, als een goede schaker één kwaliteit moet hebben is het wel dat hij een complete speler moet proberen te zijn.

De tweede reden voor mijn bijzondere belangstelling voor dit boek is de auteur. Jan Werle heeft als speler zijn sporen ruimschoots verdiend en ook als trainer/coach is hij inmiddels een bekende naam in de schaakwereld. Heel goed van hem dat hij zich nu ook aan het schrijven van boeken waagt! Zo doe je nog iets moois met al die expertise die je in de loop der jaren hebt opgebouwd: je geeft er wat van door aan andere schakers.

De inhoud van het boek is een combinatie van wetenschappelijke (vooral sportpsychologische) beschouwingen en goed gekozen praktijkvoorbeelden, zowel uit zijn eigen praktijk als uit beroemde en minder beroemde partijen van anderen. Werle analyseert de partijen daarbij niet in hun geheel, maar concentreert zich op de kritieke momenten, de situaties waarin een verdediger een cruciale goede óf verkeerde keuze heeft gemaakt.

Het boek is systematisch ingedeeld, wat de lezer het prettige gevoel geeft een compleet overzicht te krijgen van alle factoren die bij de verdediging een rol spelen. Een slothoofdstuk met opgaven om de lezer écht aan het werk te zetten rondt het boek in stijl af. Kortom, de inhoud is zeer de moeite waard en serieuze studenten zullen er veel van kunnen leren, niet alleen in schaaktechnisch opzicht, maar ook in het beter begrijpen van hun eigen mentale functioneren tijdens een partij. Je wordt er weerbaarder van. Unbeatable is daarmee een interessant en zelfs belangrijk boek.

Minpunten zijn het op veel plaatsen wel zeer matige Engels (ik denk niet dat een native speaker er veel plezier aan gaat beleven) en de slordige tekstredactie, met name die van de partijfragmenten. Zo lees ik op pagina 223 in de partij Carlsen-Jones, Wijk aan Zee 2018, vóór de zet 23.g5: “Jones could have forced the swap of the Queens with Bg7-f8, leaving him with a clear advantage” en ná diezelfde zet: “Jones could have forced the swap of the queens with 23...Bf8, leaving him only with a small advantage after 24.Qxb6 axb6”. Duidelijk een geval van een maar half gelukte omzetting van een Chessbasefile naar een tekstdocument. Dit alles is natuurlijk de taak van een goede eindredacteur, en daaraan heeft het bij dit boek kennelijk ontbroken. Jammer!

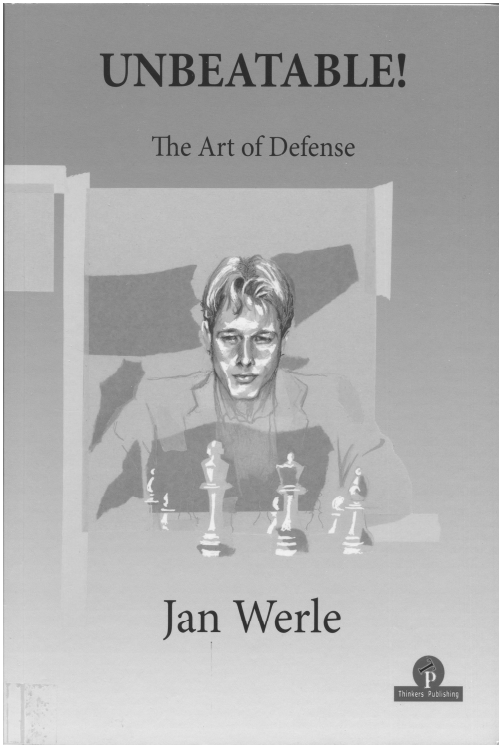

Ik begrijp uit het voorwoord dat het de bedoeling is dat er meerdere delen van Unbeatable gaan komen, en dat lijkt me een uitstekend idee. Maar misschien kan iemand bij Thinkers Publishing ervoor zorgen dat dit soort storende fouten dan niet meer voorkomt.
Jan Werle: *The Unbeatable, The art of defence*, Thinkers Publishing 2022, 340 blz. € 28,01.

NIC Yearbook 142

Van New In Chess ontvingen we weer een groot aantal nieuwe boeken, waarvan het meest in het oog springende dit keer het Jaarboek is. Het is namelijk het láátste Jaarboek, het laatste in een serie die bijna 40 jaar geleden begon en die net als de rivaliserende Joegoslavisch/Servische serie Informator nooit leek te zullen eindigen.

The final New in Chess Yearbook pronkt op de omslag en inderdaad is het een boek om even bij stil te staan. Dat doet de redactie dan ook uitgebreid, want voorafgaand aan de gebruikelijke en als altijd boeiende en hoogstaande inhoud, bestaande uit kleinere en grotere bijdragen op het gebied van de nieuwste openingstheorie, bevat Yearbook 142 een fraai historisch overzicht van de hand van Peter Boel, waarin hij samen met een paar van de belangrijkste en trouwste medewerkers (René Olthof, redacteur van het eerste uur!) terugkijkt op 38 jaar Yearbookgeschiedenis.

Zelf ben ik er al ruim achttien jaar niet meer bij betrokken, maar ik herinner me nog levendig hoe ik, samen met Genna Sosonko en onder het toeziend en kritisch oog van uitgever Wim Andriessen, tussen 1984 tot 2003 de redactie voerde en hoe het boek in die jaren evolueerde van een veredeld telefoonboek tot iets wat zowel boek als volwaardig tijdschrift was. En dat is het tot aan het eind toe gebleven, in steeds nieuwere versies en met een steeds belangrijker rol voor het geschreven woord. Dat laatste is frappant, want toen we begonnen was de filosofie juist om alles wat tekst was volledig uit te bannen, teneinde het boek zo toegankelijk mogelijk te maken over de hele wereld. Maar blijkbaar is de Engelse taal in de achter ons liggende decennia zo internationaal geworden, dat de globale verstaanbaarheid er nu door wordt verbeterd, niet belemmerd.

Na 38 jaar geeft New In Chess de strijd tegen de zich steeds meer naar het internet verplaatsende en om steeds actuelere actualiteit schreeuwende informatiestroom dus op, beter gezegd verplaatst New In Chess zijn eigen informatiestroom naar het internet, waar vooral het nog jonge Chessable de voormalige Jaarboeklezers verondersteld wordt te verwelkomen.

Ik vind het jammer, ik hou nu eenmaal van boeken en ik denk ook dat ze nog steeds iets toevoegen, maar het valt te begrijpen. Eerlijk gezegd had ik in 'mijn tijd' ook af en toe het idee dat het einde nabij was, dus we kunnen de directie van New In Chess niet verwijten dat ze deze beslissing te snel genomen hebben. Het maakt Yearbook 142 waarschijnlijk wel extra aantrekkelijk voor historici en verzamelaars, dus wees er snel bij. Het is trouwens weer een prachtig boek waarvan mij vooral de survey van Jan Timman over de variant 1.e4 e5 2.Pf3 Pc6 3.Lb5 Pf6 4.0-0 Pxe4 5.d4 Pd6 6.La4!? intrigeert. Als dát geen remedie tegen het in de Berlijnse Muur gebruikelijke remisegeweld is....
Jan Timman (red.): *NIC Yearbook 142*, New In Chess, 2022, 256 blz. € 29,95.

Financieel verslag Max Euwe Centrum 2021

Albert Riemens

Het MEC heeft over 2021 een positief resultaat gerealiseerd van € 4.651. Daarmee realiseert het MEC in zes jaar tijd voor de tweede keer een positief resultaat. In al die jaren is de liquiditeit voldoende gebleken om de continuïteit van het MEC voor meerdere jaren te garanderen. De uitdaging blijft het verkrijgen van een structurele inkomstenstroom.

Globaal waren de meeste inkomsten in lijn of iets hoger dan begroot. De grootste meevaller was de opbrengst uit de verkoop van boeken en foto's: € 15.608, een stijging van bijna € 9.000 ten opzichte van 2020. Bijzonder dank aan iedereen die het MEC steunt door het doneren van boeken en andere schaakmaterialen. De opbrengst van de Vrienden van Euwe was met € 15.590 iets lager dan in 2020, maar nog steeds op een hoog niveau. Vele tientallen Vrienden hebben inmiddels de weg naar 'belastingslim schenken' gevonden. Een substantieel deel verlengt de overeenkomst na vijf jaar, en elk jaar zijn er weer nieuwe Vrienden die een verbinding aangaan. Wij danken hen hartelijk voor de meerjarige bijdragen.

De donaties (€ 21.003) en grote giften (€ 8.000) zijn praktisch gelijk gebleven. Zij vormen twee cruciale inkomstenbronnen voor het MEC. Het aantal donateurs daalt licht in de loop der jaren, terwijl de donaties gemiddeld iets stijgen. De donatiebox leverde € 449 op. Gebruikelijk zou deze post hoger zijn, maar door corona was het aantal bezoekers in 2021 beperkt. Housecheck huurt een ruimte van het MEC voor € 9.900 per jaar. Dat is een substantiële inkomstenbron voor het MEC. Ook in 2022 huren zij deze ruimte, en zij zullen ook deels als sponsor optreden. Wederom heeft ASML het MEC gesponsord met € 5.000, hartelijk dank daarvoor!

De bijdrage van de KNSB (€ 8.761) is voor het tweede jaar in rij gedaald, nu met 9.4 %. Veel clubs hebben de afgelopen twee jaar leden verloren, die in de coronaperiode niet meer op de club kwamen of online zijn gaan spelen. We hopen dat deze trend stopt, nu de pandemie minder ernstig is geworden. De KNSB-bijdrage blijft een belangrijk deel van de inkomsten.

Aan directe kosten van activiteiten is € 4.290 besteed. Door corona werden er weinig activiteiten georganiseerd. Veel aandacht is besteed aan de Schaakpotcast die op YouTube aardig wat belangstelling trok. Het management van het MEC besteedt een aanzienlijk deel van zijn tijd aan voorbereiding en invulling van de activiteiten, al met al een belangrijk deel van de uitstraling en het bestaansrecht van het MEC. We hopen dat deze activiteiten in 2022 meer tot hun recht komen, het Pleinfestival komt er in ieder geval aan!

De uitgaven aan het management zijn gedaald met € 3.186 ten opzichte van 2020. Een deel van de vrijwilligers is na het eerste Covidjaar 2020 weer aan de slag gegaan op het MEC. Daarnaast zijn er extra vrijwil-

ligers bijgekomen en dat is verheugend.

De financiering van het MEC is voor 2022 gedekt door vrij beschikbare liquide middelen van ongeveer € 53.587. In het bestuur zijn nieuwe initiatieven ontwikkeld, met name op het gebied van sponsoring, om extra inkomstenbronnen te genereren.

STAAT VAN BATEN EN LASTEN OVER 2021

	Begroting 2021	Exploitatie 2021	Exploitatie 2020
Baten			
Donateursbijdragen / vriendenloterij / sponsorkliks	19.750	21.003	21.028
Grote giften	7.250	8.000	7.250
Donatiebox	500	449	573
Vrienden van Euwe	15.000	15.590	16.460
Schaakbond (Euwe-heffing)	9.400	8.761	9.672
Verhuur kantoor aan Housecheck	9.900	9.900	9.600
Sponsoring	5.000	5.000	5.000
Legaten en schenkingen	6.000	15.608	6.830
Overige baten	1.050	1.001	791
Som der baten	**73.850**	**85.312**	**77.204**
Lasten			
Personeelskosten	24.000	24.492	27.678
Huur gebouw	29.400	29.567	29.098
Service- en huisvestingskosten	16.500	16.350	16.457
Overige lasten	8.500	10.252	8.576
Som der lasten	**78.400**	**80.661**	**81.810**
Saldo	**- 4.550**	**+ 4.651**	**- 4.605**

MEC-nieuws

Eddy Sibbing

Eind januari ging het MEC weer open voor het publiek en langzaamaan kregen we weer bezoekers. Was het in februari en maart nog relatief rustig, vanaf april wisten de toeristen Amsterdam én het MEC weer te vinden! Op 22 april ontvingen we de 88.000e bezoeker sinds de opening in 1986. De Zwitserse arts Thomas Stoeckli was de gelukkige. Na een uitgebreide rondleiding verliet hij, met de nodige cadeautjes op zak, het MEC.

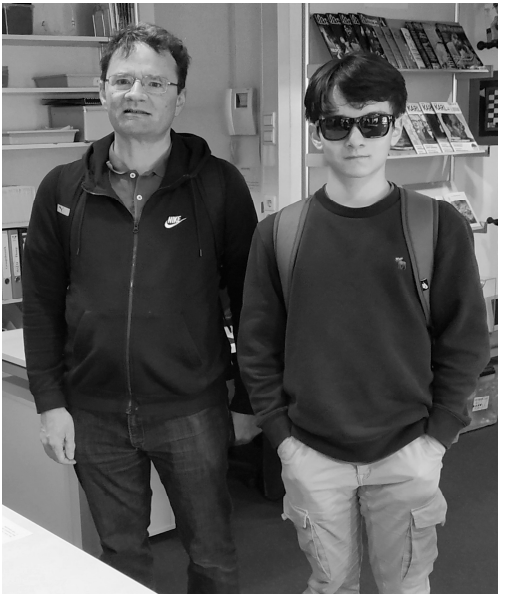

Thomas Stoeckli, de 88.000e bezoeker.

Bestuur

Michiel Abeln is toegetreden tot ons bestuur. Hij stelt zichzelf even voor: "Mijn naam is Michiel Abeln, 48 jaar en FIDE-meester. Sommige mensen kennen mij van het boek The Anand Files of van de Chessable -cursus over de Leningrader. Na vele jaren voor Shell te hebben gewerkt, ben ik onlangs mijn eigen bedrijf begonnen, waarbij ik onder andere lezingen en coaching geef over leiderschap, schaken en topsport."

Vrijwilligers

Bart Stam is jammer genoeg gestopt als vrijwilliger, maar Derek Kuijper is het team komen versterken. Hij heeft zich direct verdienstelijk gemaakt door het digitaliseren van geluidsmateriaal, het inventariseren van schaakspellen en het maken van een promotiefilmpje. Derek, welkom!

Michiel Abeln

Onze conservator, Laura Egginton, stapte 28 mei in het Italiaanse Orvieto in het huwelijksbootje: van harte! Manager Eddy Sibbing stopt deze zomer na (bijna) vijftien jaar. Het bestuur hoopt binnenkort een opvolger te kunnen presenteren.

Activiteiten

Na de podcast-serie van Tim Verlaan hebben nu Luuk Glaap en Monique van de Griendt een podcast gemaakt over het wereldkampioenschap van Euwe in 1935. Voorzitter Paul van der Sterren werd geïnterviewd door Monique, Luuk verzorgde de montage. Leuk is dat Max Euwe zelf ook te horen is in deze podcast. Op onze website staat de link. Luisteren!

Schaker en talent van het jaar

Onze gewaardeerde jury, bestaande uit Gert Ligterink (de Volkskrant), Hans Ree (NRC) en Dharma Tjiam (KNSB), heeft Jorden van Foreest uitgeroepen tot schaker van het jaar 2021 en Eline Roebers tot talent van het jaar 2021. Beiden wonnen deze prijzen ook in 2019. Het is de eerste keer dat een talent voor de tweede keer wordt uitverkozen, maar dat is meer dan verdiend!

Pleinspel

Er is al geruime tijd discussie over het behoud van het grote schaakspel op het Max Euweplein. Er zijn al jaren plannen om het Max Euweplein te herinrichten, onder andere met een groenstrook midden op het plein. Het pleinspel staat bij de ondernemers en enkele bewoners ter discussie omdat het onguur volk zou aantrekken. Natuurlijk betreurt het MEC ook dat er op het plein zwervers en ongenood volk rondhangt, maar wij zien geen verband met het grote schaakspel. De politiek moet hier uitspraak over doen, dus volg onze website en/of Facebook-pagina voor het laatste nieuws!

Expositie

Momenteel is de expositie over 35 jaar MEC in ons museum te zien. Na de zomer richten we een expositie in over Spasski-Fischer uit 1972 en het kandidatentoernooi van Curaçao 1962. In deze nieuwsbrief heeft u al de nodige artikelen kunnen lezen over deze twee historische schaakevenementen van vijftig en zestig jaar geleden. De officiële opening zal zaterdag 3 september zijn.

Expositie 35 jaar.

Donateurs en Vrienden

In het artikel van onze penningmeester Albert Riemens zijn de donateurs en Vrienden van Euwe aan bod gekomen. Indien u dit jaar nog niet hebt gedoneerd, dan treft u bij deze Nieuwsbrief als ‘reminder’ een acceptgiro aan.

Gaat het grote schaakspel op het Max Euweplein verdwijnen?

CinéMax

Op zaterdag september 3 september organiseren we een CinéMax (filmmiddag). Die staat in het teken van de match Spasski-Fischer uit 1972. We zullen enkele korte filmpjes over Fischer tonen. Daarnaast de documentaire Fischer against the world (2011) en de film Pawn Sacrifice (2014). Beleef 'the match van de eeuw' nog een keer! Op onze website volgt nadere informatie over deze middag.

Sponsoren

Naast de donateurs en Vrienden van Euwe worden de activiteiten van het MEC mogelijk gemaakt door de Koninklijke Nederlandse Schaakbond, schenkingen en giften. Ook krijgt het MEC (im)materiële steun van HouseCheck, New in Chess, Thinkers Publishing, DGT, Schaak- en Go-winkel Het Paard, Ordina en ASML.

Schenkingen

Ook de afgelopen periode kregen we weer veel schenkingen. Zo ontvingen we schaakboeken en tijdschriften van Dirk Goes, Wouter Simonis, Eddy Sibbing, Moosa Azadmanesh, Peewee van Voorthuijsen, Eddie Scholl, Eric de Winter, de familie Gorter, Abe Willemsma, schaakclub Caissa, Aat Daanen, Wim Suyderhoud, de heer Van den Haak en Yochanan Afek.

Van Jan Timman kregen we de uitnodiging die zijn moeder kreeg voor de matchpartij in het meisjeslyceum op 22 oktober 1935. Ten slotte schonk Martien Snoep zijn in eigen beheer uitgegeven boekje over Schaaksonetten. In de afgelopen digitale nieuwsbrieven hebben we daar aandacht aan besteed.

Alle donateurs, Vrienden van Euwe, sponsoren en schenkers, bedankt voor uw bijdrage!

27e Pleinfestival op zaterdag 25 juni

In 2019 was ons laatste Pleinfestival op het Max Euweplein. In 2020 hebben we het festival digitaal gehouden, maar we zijn blij dat het dit jaar weer buiten kan worden gehouden!

Dit jaar werken de nummers één en drie van het afgelopen Nederlands kampioenschap mee: Max Warmerdam en Hing Ting Lai. Daarnaast hebben we ook het talent van het jaar 2019 en 2021 weten te strikken: Eline Roebers. De jeugdhoek zal worden verzorgd door Jule Cordes en Bregje Roebers, een hele jonge topbezetting! Ze zijn allemaal Nederlandse (jeugd) kampioen of geweest, en hun gemiddelde leeftijd is nog geen twintig jaar!

	Simultaan	Klokseance	Snelschaak
12.00-13.30 uur	Hing Ting	Max	Eline
13.45-15.15 uur	Eline	Hing Ting	Max
15.30-17.00 uur	Max	Eline	Hing Ting

Mocht u - als donateur of Vriend van Euwe - deel willen nemen aan een simultaan of een klokseance, dan heeft u uiteraard voorrang. Voor het snelschaak hoeft u zich niet aan te melden. Mel je per mail aan: euwemec@xs4all.nl 'Wie het eerst mailt, die speelt!'

Toernooi voor donateurs en vrienden van Euwe

Omdat onze donateurs en vrienden van Euwe het MEC goed zijn blijven steunen in tijden van corona, lijkt het ons leuk om op het Pleinfestival voor hen een rapidtoernooi te organiseren.

- Zaterdag 25 juni van 12.15-17.00 uur
- Zeven ronden van vijftien minuten per persoon per partij.
- Er is plek voor maximaal dertig deelnemers.
- Arno Eliëns is de wedstrijdleider.
- 1e prijs € 100, 2e prijs € 75 en derde prijs € 50.
  Daarnaast zijn er nog enkele extra prijzen te winnen.
- Aanmelden per mail: euwemec@xs4all.nl

Meer informatie kunt u vinden op onze website.

---------- ADVERTENTIE ----------

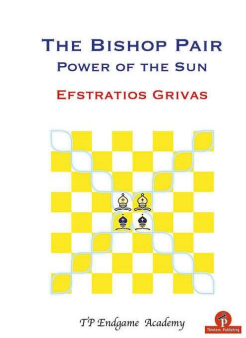

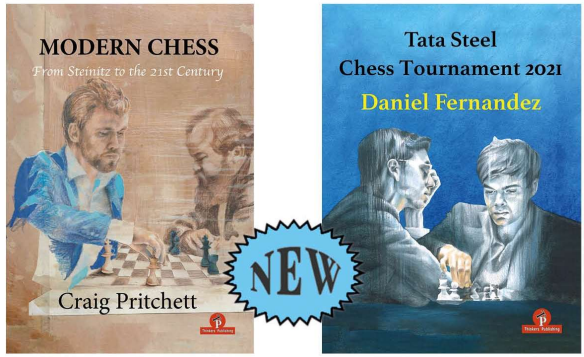

www.thinkerspublishing.com

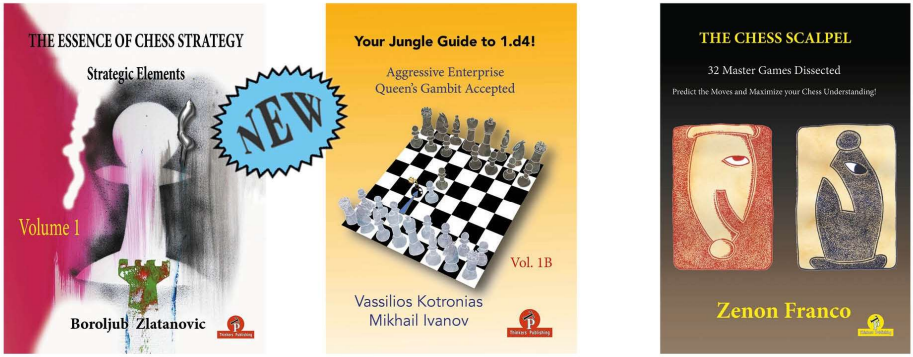

New Publications Now Available

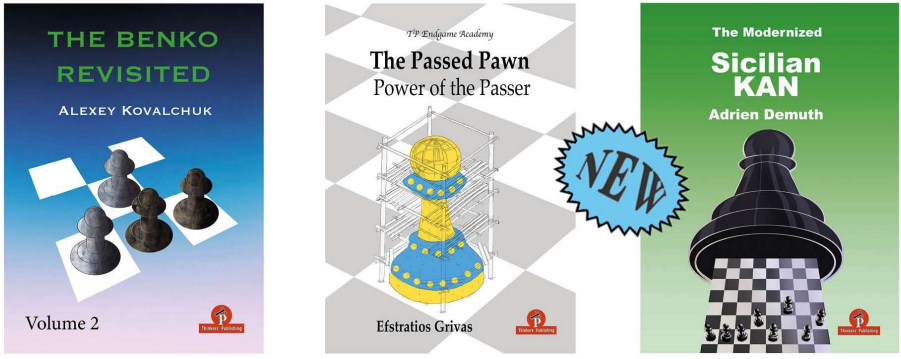

MEC-kalender

De komende maanden staan de volgende activiteiten op het programma:

Zaterdag 25 juni	**27e Pleinfestival** van 12.00-17.00 uur
Zaterdag 25 juni	**Rapidtoernooi** voor donateurs en Vrienden van Euwe
Zaterdag 3 september	**Opening expositie** (over Curaçao 1962 en WK 1972)
Zaterdag 3 september	**CinéMax** (filmmiddag) van 12.00-15.00 uur
Zaterdag 12 november	De halfjaarlijkse **boekenbeurs** van 11.00-14.00 uur
Woensdag 16 november	**Training** door grootmeester **Ivan Sokolov**
Woensdag 7 december	**Training** door grootmeester **Jan Timman**

Daarnaast zijn we elke eerste zaterdag van de maand van 12.00-16.00 uur geopend.

Kijk op www.maxeuwe.nl voor meer informatie over deze activiteiten.

Rekeningnummer NL91 INGB 0005 4016 70
t.n.v. Stichting Max Euwe Centrum te Amsterdam